

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
414-55/23
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA
VALJEVO

дел. бр. 5916 датум: 5. март 2024. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ДОМСКОГ ТИПА

Извештај о посети Заводу за васпитање деце и омладине Београд

Београд, март 2024. године

САДРЖАЈ:

1.	УВОД.....	3
1.1.	МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ	3
1.2.	ПОДАЦИ О ПОСЕТИ.....	4
1.2.1.	ОПШТИ ПОДАЦИ.....	4
1.2.2.	ТОК ПОСЕТЕ	4
1.2.3.	САРАДЊА СА НПМ	5
1.3.	ПОДАЦИ О ЦЕНТРУ.....	5
1.3.1.	ОПШТИ ПОДАЦИ.....	5
1.3.2.	ПОСЕБНИ ПОДАЦИ (стање на дан посете).....	6
1.3.3.	ЛОКАЦИЈА И АРХИТЕКТУРА	6
2.	УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ.....	8
2.1.	МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ	8
2.1.1.	СМЕШТАЈ	8
2.1.2.	ИСХРАНА.....	12
2.2.	ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА	13
2.2.1.	ПРАВНА ЗАШТИТА.....	13
2.2.2.	БЕЗБЕДНОСТ	22
2.2.3.	КОНТРОЛА	26
2.3.	ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ШТИЋЕНИКА	26
2.3.1.	ВАСПИТНИ РАД	26
2.3.2.	ОБРАЗОВАЊЕ	32
2.3.3.	СТРУЧНО ОСПОСОБЉАВАЊЕ И РАДНО АНГАЖОВАЊЕ	33
2.3.4.	СЛОБОДНО ВРЕМЕ.....	33
2.3.5.	ИНФОРМИСАЊЕ.....	40
2.3.6.	КОНТАКТ СА СПОЉНИМ СВЕТОМ	40
2.3.7.	ВЕРСКА ПРАВА	41
2.3.8.	ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ПОСЕБНО РАЊИВИМ ГРУПАМА.....	42
2.4.	ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА.....	42
2.4.1.	ОРГАНИЗАЦИЈА.....	42
2.4.2.	ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ.....	43
2.4.3.	ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ	44
2.4.4.	ЗДРАВСТВЕНИ НАДЗОР	48
2.5.	НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ	50
2.6.	ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАДА ЗАВОДА	50

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и КликАктив – Центар за развој социјалних политика.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ "Службени гласник РС", бр. 82/22.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВА	Завод за васпитање деце и омладине Београд – Центар за смештај малолетних лица са изреченом васпитном мером
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	31. октобар 2023. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са удружењима Центар за интеграцију младих и Одбор за људска права Ваљево
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна, по Плану посета за 2023. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Чланови тима: Марко Тошић, <i>Центар за интеграцију младих</i> Лазар Милошевић, <i>Центар за интеграцију младих</i> Александра Спасојевић, <i>Одбор за људска права Ваљево</i>

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

НПМ посете установама обавља у складу са усвојеном методологијом, по којој посета садржи пет фаза.

Фаза I: Разговор са руководством

Посета тима НПМ започета је разговором са директорком Завода. Вођа тима указао је на мандат НПМ, опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете. Директорка је представила Завод у општим цртама и стање у Центру на дан посете.

Фаза II: Обилазак установе

НПМ је обишао смештајне капацитете у Центру: просторије за смештај штићеника, просторе за спортске активности, просторије за заједничке активности, трпезарију и друге. Током обиласка спаваоница и других просторија које користе штићеници обављени су разговори са затеченим штићеницима, без присуства службеника.

Фаза III: Утврђивање стања у појединим областима

У оквиру ове фазе посета је обухватила разговоре са руководством и службеницима Завода о стању у релевантним областима као што су безбедност и инциденти, права штићеника и њихов третман, здравствена заштита и друго. Службеници су чланове тима НПМ информисали о стању у Центру и проблемима са којима се суочавају у раду. Током разговора извршен је увид у и фотокопирање документације релевантне за утврђивање стања и поштовања права штићеника.

Фаза IV: Интервјуи са штићеницима

Тим НПМ је обавио разговоре са штићеницима који су се у време посете налазили у Центру, без присуства службеника.

Фаза V: Завршни разговор са руководством

Посета Заводу окончана је разговором тима НПМ са директорком Завода. Тим је указао на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права штићеника, уоченој атмосфери, односу запослених према тиму НПМ, о примедбама које су истакли штићеници, као и о другим најважнијим чињеницама које су утврђене.

1.2.3. САРАДЊА СА НПМ

Управа Завода и сва затечена службена лица остварила су пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави посету у складу са својим мандатом.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама, фотографисање свих делова Центра без ограничења, као и преглед, увид у и фотокопирање целокупне тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са свим штићеницима.

1.3. ПОДАЦИ О ЦЕНТРУ

1.3.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

НАЗИВ	Завод за васпитање деце и омладине Београд – Центар за смештај малолетних лица са изреченом васпитном мером (Дом "Васа Стајић")
ВРСТА	деца и млади који су у сукобу са родитељима, старатељима и заједницом
АДРЕСА	Булевар ослобођења бр. 219, 11000 Београд
КОНТАКТ	телефон, факс: 011/2492301 електронска пошта: zavod.beograd@zv Dob.rs
РУКОВОДСТВО	Анита Бузејић Шубарић, в.д. директорка Завода Данијела Секулић, руководитељка Центра

КАПАЦИТЕТ	36 штићеника
ПРЕДВИЂЕНО ЗАПОСЛЕНИХ	Укупно 38, и то: - 1 у управи - 6 у служби за опште послове - 16 у васпитној служби - 1 у медицинској служби - 14 у техничкој служби

1.3.2. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ (стање на дан посете)

СТРУКТУРА ШТИЋЕНИКА	Укупно 16, од тога 5 у бекству и 2 на извршењу мере притвора, и то:		
	- 10 на стандардном <u>домском смештају</u> - 6 на извршењу <u>васпитне мере</u>	- 11 <u>дечака</u> - 5 <u>девојчица</u>	4 7 – 14 година 4 14 – 16 година 6 16 – 18 година 2 18 – 21 година
СТРУКТУРА ЗАПОСЛЕНИХ	Укупно 31, и то: - 1 у управи - 6 у служби за опште послове, од тога 1 <i>правник</i> - 12 у васпитној служби, од тога: 9 дефектолога, 1 психолог, 1 социјални радник и 1 педагог - 1 медицински техничар - 7 у техничкој служби, од тога: 2 куvara и 2 спремача		

1.3.3. ЛОКАЦИЈА И АРХИТЕКТУРА

Центар се налази у насељеном месту града Београда и има добру везу са центром града и другим важнијим локацијама. Простире се на око 3400 m² и састоји се од једног објекта који има неколико целина: истурени мањи део је управна/административна зграда Завода, а уз њега је већи део за смештај штићеника Центра који има 3 етажe (приземље и два спрата), површине око 1000 m², где се налазе спаваонице, просторије за заједничке активности и трпезарија. Просторије овог дела користи и Школа за основно и средње образовање "Вожд", а један део се тренутно не користи.

Између се налази уређен простор са зеленилом, а испред Центра су терени за спорт и паркинг.

Поред овог центра, у оквиру Завода функционише и Центар за смештај страних малолетних лица – Дом "Водоводска", који се налази у објекту у другом делу града. НПМ је више пута посетио овај дом, последњи пут 2020. године.⁴

ЗВДО Београд - Центар за смештај малолетних лица са изреченом васпитном мером

⁴ Извештај о посети је доступан на интернет страници НПМ: https://npm.ombudsman.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=1063:министарство-за-рад-и-кирс-детално-известили-нпм-о-условима-боравка-у-установама-у-којима-се-налазе-малолетни-мигранти-без-пратње&catid=112&Itemid=116.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ

2.1.1. СМЕШТАЈ

2.1.1.1. Собе

Просечна величина једне спаваће собе је 22 m² и собе су углавном једнокреветне, док има и неколико двокреветних. Штићеници су углавном смештени у одвојене собе, те су тренутно само двојица смештени у исту собу. Штићеници су развојени по полу, а васпитна група за девојчице се налази на првом спрату. Све собе су по структури јако сличне те нема великих одступања међу васпитним групама.

Спаваће собе се не закључавају осим у ситуацијама када су штићеници на одсуству или када у собама нико није смештен. Кључ имају само стручни радници. Такође, закључавају се и блокови односно васпитне групе када су празни или тренутно нема никог у њима, а кључеви се налазе код васпитача и домара.

Свака соба је опремљена креветима, наткаснама и ормаром. Поред овога, већина соба има и радни сто и столицу као и полице за књиге. Ормари у којима штићеници држе своје личне ствари се углавном не закључавају али има и оних који су под кључем, а корисници тих соба, односно ормара имају кључ. Под у собама је углавном обложен ламинатом.

Као и у другим установама сличног карактера приметно је да је намештај дотрајао и да је неопходно заменити га. У овом центру намештај је мењан пре неколико година, али због учестале промене штићеника је изложен великом степену хабања. Такође, поједини делови постељине су дотрајали и потребно је заменити их.

1.

УТВРЂЕНО

У Дому "Васа Стајић" поједини делови намештаја и постељине су дотрајали и оштећени.

РАЗЛОЗИ

Смештај се обично састоји од малих групних или појединачних спаваоница, имајући у виду локалне стандарде. Током спавања треба обавити редован, ненаметљив надзор над свим спаваћим просторима, укључујући појединачне собе и групне спаваонице, како би се обезбедила заштита сваког малолетника. Сваком малолетнику би требало складу са локалним или националним стандардима, обезбедити одвојену и довољну постељину, која би требало да буде чиста када им се даје, одржава у добром стању и мења довољно често да би се обезбедила чистоћа.⁵

Сваком малолетнику ће се обезбедити посебан кревет и посебна и одговарајућа постељина, која ће се одржавати у исправном стању и мењати довољно често да би се обезбедила њена чистоћа.⁶

⁵ Правила Уједињених нација за заштиту малолетника лишених слободе, усвојена Резолуцијом Генералне скупштине бр. 45/113 од 14. децембра 1990. год. (Правила из Хаване), прав. 33.

⁶ Препорука ЦМ/Рец(2008)11 Комитета министара Савета Европе државама чланицама о европским правилима за малолетне преступнике који подлежу санкцијама или мерама (Европска правила за малолетне преступнике), прав. 67.

Добро осмишљен центар за притвор малолетника треба да обезбеди позитивне и персонализоване услове притвора за младе особе, уз поштовање њиховог достојанства и приватности. Све собе треба да буду на одговарајући начин опремљене и да имају добро природно осветљење и адекватну вентилацију.⁷

*Малолетници су смештени у собама за једну до три особе, површине 12 до 16 m². Собе су добро осветљене, проветрене и загрејане, и свака соба има терасу. Собе и ходнике је потребно преуредити а **намештај (кревети, радни столови, столице, полице, ормарићи за закључавање, полице, итд.) је био прилично стар**, али малолетници су своје собе уредили у покушају да створе топлију атмосферу. Делегација је била сведок да је реновирање у току (замена старе дрвенарије и врата).*

ЦПТ позива органе Србије да наставе са програмом реновирања у Васпитном заводу за малолетнике Ниш.⁸

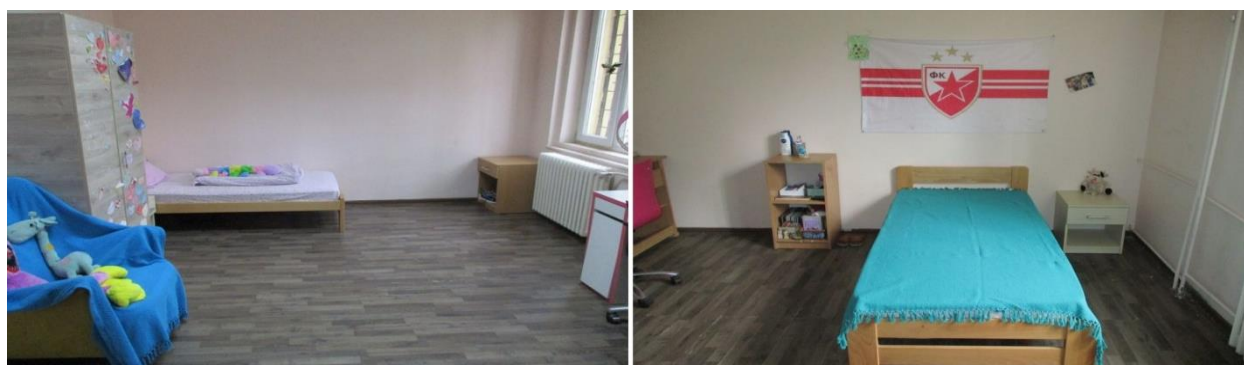
ПРЕПОРУКА

ЗВДО Београд ће заменити и поправити дотрајале и оштећене делове намештаја и постелине у Дому "Васа Стајић" и у будућем раду ће обезбедити њихову редовну замену и поправку.

Све собе имају вештачко осветљење, уграђена је нова лед расвета те су собе добро осветљене. Столарија у собама је у добром стању, израђена од ПВЦ материјала. Свака соба има велике прозоре које је могуће отворити те је проветравање свежим ваздухом у сваком моменту могуће. Такође собе имају доток природног светла и цео објект је јако добро осветљен.

Собе нису опремљене алармним системом као ни системом за позивање помоћи али јесу опремљене против пожарним системом. Централни тастер се налази у соби за васпитаче.

Грејање је добро у целом објекту, укључујући спаваће собе, дневне боравке, ходнике и друге просторије где штићеници бораве. Они наводе да немају проблема са овим аспектом смештаја, односно наводе да им је топло. Установа је повезана на централно грејање, те немају своју котларницу.

Собе

⁷ Стандарди ЦПТ: Малолетници лишени слободе према кривичном законодавству, ЦПТ/Инф(2015)1, пар. 104.

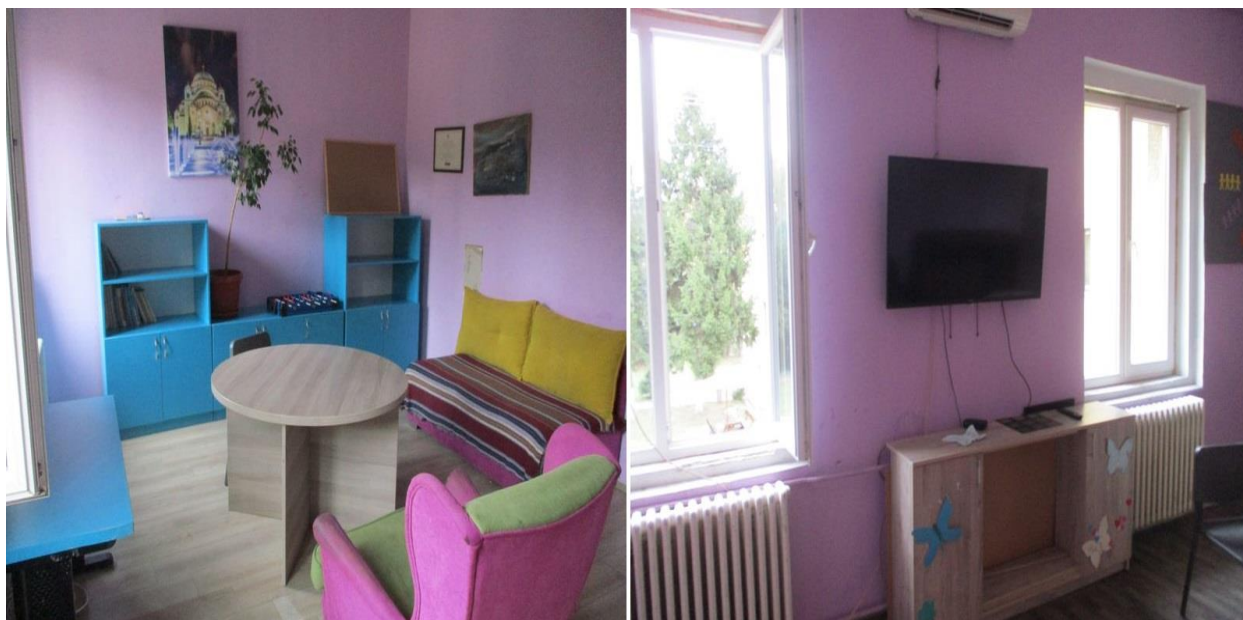
⁸ Србија: Посета ЦПТ 2011. год, ЦПТ/Инф(2012)17, пар. 146.

2.1.1.2 Просторије за дневни боравак

Центар располаже са 3 дневна боравака, по једним за сваку васпитну групу. Просечна величина дневних боравака је 20 m².

Дневни боровци су доступни свим штићеницима у време када васпитачи то одреде. Ипак, утисак тима НПМ је да се дневни боровци користе и мимо овог плана. Дневне боровке користе штићеници из тих група, али често се и мешају па време проводе заједно са онима из других група.

Боровци су слично опремљени и не постоји велика разлика у опреми коју поседују. Од намештаја овде се налазе кревет за седење, сточић, полица за књиге, комода и телевизор. И ове просторије су добро загрејане, имају доток свежег ваздуха као и извор природног светла. Није примећена влага као ни присуство инсеката у дневним боровцима. И поред добре хигијене и солидних услова **приметна је дотрајалост одређених делова намештаја те је такође неопходна и њихова замена.**⁹

просторије за дневни боравак

2.1.1.3. Одржавање хигијене

Постељина се мења у просеку једном недељно, а штићеници имају могућност да је мењају и чешће, уколико то затраже. Током посете, тим НПМ је уочио да је постељина чиста и да су душеци за спавање у добром стању - замењени су пре две године. Хигијена у собама је задовољавајућа.

Штићеницима су доступна заједничка купатила која се налазе у свакој васпитној групи, па их укупно има 3. Дечаца има су на располагању два, а девојчицама једно купатило.

⁹ Видети препоруку бр. 1.

У сваком купатилу се налазе туш кабине које су зидом одвојене те је тако омогућена приватност приликом туширања. У купатилима се налазе и санитарне јединице – шоље и лавабои. Како Центар не ради са штићеницима са телесним инвалидитетом купатила нису приступачна за особе које користе колица.

Купатила

Купатила су реновирана, па је материјално стање веома добро а хигијена је на задовољавајућем нивоу.

Сви штићеници располажу са средствима за одржавање личне хигијене. Лична хигијена се обавља свакодневно, Завод доста потенцира ову активност, што и сами штићеници потврђују. Интимно рубље се мења свакодневно након купања. Такође, на дневном нивоу се врши и промена одеће, а једном недељно се сваком штићенику пере гардероба. Центар располаже са вешерајем у ком ради помоћна радница.

Вешерај

Штићеницима недостаје нова гардероба и већина ствари је дотрајала. Међутим, Завод располаже са резервном обућом и гардеробом, која се према службеним наводима даје штићеницима у складу са проценом васпитача о потреби, јер су се дешавале ситуације да продају нову гардеробу одмах пошто је добију.

магацин

Што се тиче хигијене простора штићеници свакодневно сређују своје собе, а Центар има и помоћне раднике који се искључиво баве овим послом. Средства за одржавање хигијене простора су обезбеђена свима.

Пушење није дозвољено у просторијама Центра, али јесте напољу, односно у дворишту.

2.1.1.4. Простор за боравак на свежем ваздуху

Центар располаже са великим простором за боравак на свежем ваздуху. Овај простор има део за одмор и рекреацију у ком се налазе клупе и два летњиковца где штићеници могу да проводе време. Овај простор користе и стручни радници. Уз њега се налази и травната површина украшена разним цвећем.

Штићеници овај садржај могу да користе када год желе, али у односу на друге активности као што је школа, исхрана, купање и томе слично.

2.1.2. ИСХРАНА

Центар има одвојену кухињу која се надовезује на централну трпезарију. Између ове две целине се налази пулт/шалтер, преко кога кувари послужују оброке.

Трпезаријски столови и столице су у добром стању, а штићеницима је на располагању и фрижидер који се налази у трпезарији. Кухиња је опремљена професионалним апаратима/машинама који нису нови али су одржавани.

Хигијена је на високом нивоу, како саме кухиње тако и трпезарије. Није примећена влага у трпезарији која је јако добро осветљена природним светлом, а такође је и добро проветрена те нема непријатних мириса.

Завод запошљава 3 куvara, немају нутриционисту, као ни помоћно особље. У поређењу са другим заводима истог типа, у овом је ситуација доста боља што се тиче куvara јер са овим бројем успевају да покрију све смене. Јасан је проблем који настане када се неко од њих разболи или је због других разлога спречен да оде на посао па самим тим је тешко покрити све смене са само два куvara. Како је приступ кухињи омогућен само куварима (због поседовања санитарне дозволе), данима када нису на послу штићеницима се сервирају суви оброци које кувари припреме претходног дана.

У трпезарији су јеловници истакнути на видљивом месту, а мењају се на месечном нивоу у складу са плановима припреме оброка. Консултују се и штићеници око припреме јеловника. Кувари на недељном нивоу проверавају квалитет хране, непосредно пре пријема свих намирница. Завод за јавно здравље не проверава хигијену и исправност намирница, међутим кувари су у обавези, као и у свим другим делатностима припреме и сервирања хране и пића, да на сваких 6 месеци обнављају своје санитарне књижице.

Штићеници имају 3 оброка дневно и 2 ужине, а често и додаток који се служи увече, после свих оброка и ужина. Што се тиче разноврсности намирница оброци се спремају по

унапред направљеном плану набавке намирница, а свеже воће и поврће, месо, млеко и млечни производи су у понуди свакодневно.

Тренутно не постоји прилагођена исхрана, али се о томе води рачуна када за тим постоји потреба, која је углавном из верских или здравствених разлога (најчешће дијабетес), а о томе одлучује лекар из дома здравља.

Уз оброк штићеници добијају воду за пиће, а у склопу трпезарије се налази мокри чвор где је доступна чесма са пијаћом водом. У централној кухињи штићеници не могу сами да припремају оброке, али им је на располагању чајна кухиња где могу да припреме тост сендвиче, скувају кафу или чај. Центар нема своју кантину, па штићеници намирнице купују у продавницама ван установе.

трпезарија и чајна кухиња

Штићеници су се пожалили да се дешава да ако нису у Заводу у време обедовања, када касније дођу у Завод, добијају суву храну или остају без оброка јер они који користе фармакотерапију поједу више. **На ово је указано руководству установе.**

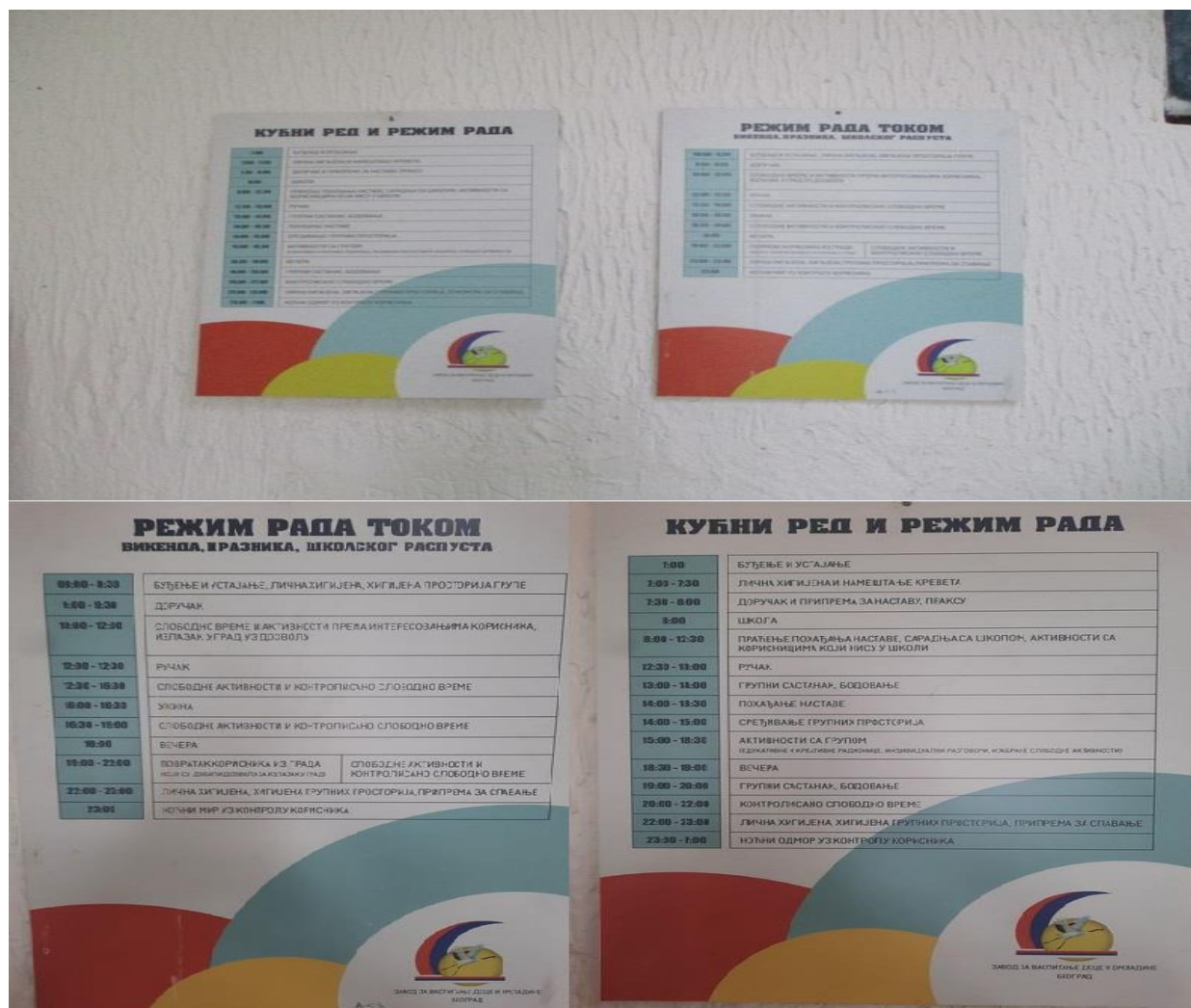
2.2. ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА

2.2.1. ПРАВНА ЗАШТИТА

2.2.1.1. Информисање о правима и обавезама

Завод има кућни ред¹⁰ којим су прописани како општа, тако и посебна правила понашања штићеника у вези са одржавањем хигијене, коришћењем имовине Завода, исхраном, као и обавезе запослених у погледу редовног одржавања састанака, вођења документације, спровођења система бодовања, израде индивидуалних планова излазака штићеника и третманског рада са штићеницима. У оквиру Центра су на видним местима истакнути дневни режим рада – редовни и у време викенда, празника и школског распуста.

¹⁰ Одлука о општим правилима кућног реда бр. 1758 од 30. септембра 2020. год.

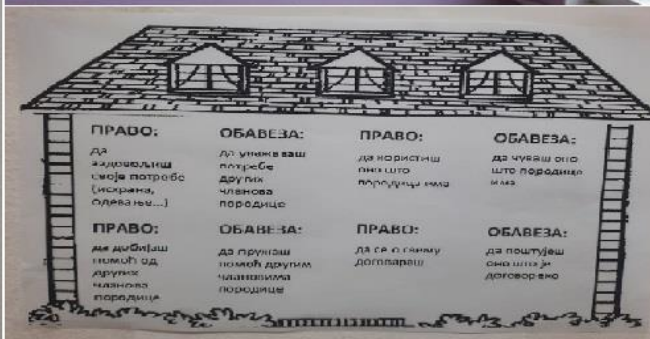
информације о дневном режиму Завода

Приликом пријема у Центар запослени се труде да штићеницима на њима разумљив начин објасне правила понашања и да им пруже основне информације о боравку овде. Ово се обавља усмено. Штићеници добијају и писмени извод из правилника о кућном реду, у ком су укратко наведене њихове обавезе и правила понашања. Такође, васпитачи их константно подсећају на правила боравка, њихова права и обавезе.

О услугама и режиму боравка у Центру родитељи или старатељи се упознају током иницијалног разговора приликом пријема, с обзиром да су увек присутни у овој фази пријема. Такође, они потребне информације добијају и од упутних центара за социјални рад и преко телефонских разговора са васпитачима.

Штићеници са којима је тим НПМ обавио разговоре су навели да су упознати са кућним редом и дневним режимом. Ипак, наводе да је процедура превише формална, да својим потписом потврђују да су упознати са правима и обавезама али да се у пракси тих правила и обавеза ретко када придржавају али да и сами васпитачи не обраћају на то превише пажње. Често се дешава на пример да пуше по собама.

Прописи који уређују боравак штићеника су доступни на интернету и у канцеларијама васпитача, уколико је потребно, штићеницима се омогућава да остваре увид у њих, што свакако и сами раде. Информације о правима детета, о злостављању и занемаривању и лепом понашању су уочене на разним местима унутар смештајног дела Центра. Такође, повремено се организују и радионице о дечијим правима.

информације о правима, обавезама и заштити деце

2.2.1.2. Процедура смештаја

У Центар се смештају две категорије штићеника: они којима су судови у кривичном поступку изrekli васпитну меру упућивања у васпитну установу и они за које је центар за социјални рад донео одлуку о коришћењу услуге домског смештаја.

Када су у питању корисници смештаја као услуге социјалне заштите, пристанак на смештај дају законски заступници и малолетници, у надлежном центру за социјални рад. Иако за малолетнике није изричито предвиђена лична сагласност за смештај, Центар ипак не прима корисника који не прихвата смештај овде и догађало се да се пријем одбије јер дете не жели смештај. Није било случајева да законски заступници повуку сагласност за смештај.

Дешава се да штићеници самовољно напусте Центар, због чега се воде да су у бекству. Уколико се не појаве до ујутру, о томе се обавештавају надлежни центри за социјални рад, полиција и надлежно министарство. Актуелно је пет штићеника у бекству и они континуирано самовољно напуштају Центар на дуже временске периоде. Током посете НПМ полиција је довела једну девојчицу која је била у бекству. Такође, дешава се и да се сами врате.

Питање избора особе од поверења се такође решава у центру за социјални рад, а Центар нема информацију да ико од корисника који су тренутно овде има особу од поверења. У Центру постоје подаци само о особама које су означене за контакт и оне са којима штићеници могу остваривати комуникацију.

Ради преиспитивања одлуке о смештају, Завод доставља редовне извештаје центру за социјални рад на сваких 6 месеци, у коме се наводе социјални контакти, понашање корисника, активности које су имали у претходном периоду и слично. Од 16 штићеника њих 15 је под старатељством центара за социјални рад. Уочено је да представници центара из унутрашњости редовније посећују своје штићенике, а васпитачи редовно зову и иницирају ове посете.

Када су у питању малолетници на извршењу васпитне мере, за њих се судији и јавном тужиоцу за малолетнике достављају редовни извештаји на 6 месеци, а по потреби – најчешће у случају кршења реда и безбедности у Центру, и ванредни извештаји. Ови извештаји садрже информације о владању и понашању малолетника, активностима, социјалним контактима и слично. По правилу, они једном годишње посећују своје штићенике и по том питању су редовнији судови, односно тужилаштва из Београда.

Догађа се да малолетник регресира током боравка у Центру, због чега је потребна замена ове васпитне мере са васпитном мером упућивања у васпитно-поправни дом. Од почетка 2022. године до дана посете ово се догодило 4 пута. Поред тога, у једном случају мера је, судском одлуком, замењена мером безбедности психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и штићеник, који је испољавао психичке поремећаје и покушао суицид, је премештен у Специјалну затворску болницу у Београду. Претходно је био на вештачењу на Клиници за неурологију и психијатрију за децу и омладину. **Овај случај поново потврђује потребу за приоритетним успостављањем посебне установе за лечење и оспособљавање, која недостаје у земљи.** Са друге стране, није било замене мере у меру појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање.

Нема случајева да су штићеници условно отпуштени са извршења васпитне мере. Обично надлежни центар за социјални рад даје писани предлог суду заједно са Заводом, најчешће на иницијативу Завода, о томе да су испуњени задаци предвиђени извршењем васпитне мере и да је потребно обуставити је. Од почетка 2022. године до дана посете је било 3 обуставе.

2.2.1.3. Притужбе

Завод има прописани притужбени поступак.¹¹ Предвиђено је да корисник, његов законски заступник или старатељ могу поднети притужбу у писменој или усменој форми уколико нису задовољни квалитетом пружене услуге или одређеном ситуацијом. Усмена притужба се подноси било ком запосленом, који је дужан да сачини белешку и проследи је Интерном тиму за заштиту корисника од злостављања и занемаривања или Стручном тиму уколико је предмет притужбе квалитет пружене услуге, којима се непосредно може поднети писмена притужба. Ова тела утврђују све релевантне чињенице, а уколико су предмет

¹¹ Процедура о поступању по притужбама корисника, бр. 937 од 28. априла 2016. год.

притужбе поступци или недолична понашања запослених, од њих се тражи да се писмено изјасне. Интерни, односно Стручни тим доносе образложену одлуку у року од 8 дана од пријема притужбе, одлука се доставља притужиоцу, који уколико није задовољан одлуком може у року од 8 дана поднети притужбу ресорном министарству. Процедура поступања по усменој притужби је иста, с тиме што се на њу добија усмени одговор, а писмена образложена одлука се добија на захтев подносиоца.

НПМ указује да одредбе интерног прописа који уређује притужбени поступак нису у потпуности у складу са одредбама закона које уређују ово питање и да је потребно ревидирати их.

2.

УТВРЂЕНО

Процедура о поступању по притужбама штићеника ЗВДО Београд није усклађена са притужбеним поступком предвиђеним Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, односно Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити.

РАЗЛОЗИ

Сваки малолетник треба да има могућност да поднесе захтеве или жалбе директору притворске јединице и његовом или њеном овлашћеном представнику.¹²

Малолетници и њихови родитељи или старатељи ће имати довољно могућности да поднесу захтеве или жалбе управи установе у којој се налазе или за санкције или мере у заједници којима подлежу.

Поступци за подношење захтева или жалби биће једноставни и делотворни. Одлуке о таквим захтевима или жалбама доносиће се без одлагања.¹³

Делотворне жалбе и поступци инспекције представљају основне механизме заштите од злостављања у свим местима притвора, укључујући центре за притвор малолетника.

Малолетницима (као и њиховим родитељима или законским заступницима) треба омогућити улагање жалбе у оквиру административних система установа и они треба да имају право да притужбе – уз поштовање поверљивости садржаја – упуте независном телу. Жалбени поступци треба да буду једноставни, делотворни и прилагођени деци, нарочито у погледу језика који се користи. Малолетници (као и њихови родитељи или законски заступници) треба да имају право да затраже правни савет о жалбама и да користе бесплатну правну помоћ када интереси правде то захтевају.¹⁴

Малолетник који сматра да је лишен одређених права или да су му она повређена, као и да су учињене друге незаконитости или неправилности у току извршења заводске васпитне мере и казне малолетничког затвора, има право притужбе управнику завода или установе у којима се та кривична санкција извршава.

Поводом притужбе малолетника управник завода или установе у којој се васпитна мера, односно казна малолетничког затвора извршава у року од три дана доноси у писаном облику образложено

¹² Правила из Хаване, прав. 75.

¹³ Европска правила за малолетне преступнике, прав. 121. и 122.1.

¹⁴ Стандарди ЦПТ: Малолетници лишени слободе према кривичном законодавству, пар. 131.

решење којим се притужба одбија као неоснована или се утврђује њена потпуна или делимична основаност, у ком случају се хитно предузимају одговарајуће мере за отклањање учињених повреда или лишавања права малолетника, односно других незаконитости или неправилности. Решење мора садржати поуку о правном леку.

Против решења управника о притужби малолетник може, у року од осам дана од пријема решења, поднети жалбу већу за малолетнике првостепеног суда који врши надзор над извршењем васпитне мере, односно већу за малолетнике првостепеног суда који је судио у поступку у коме је изречена казна малолетничког затвора.¹⁵

Корисник који није задовољан пруженом услугом, поступком или понашањем пружаоца услуга, може поднети притужбу надлежном органу.¹⁶

Корисник, особа од поверења или члан његове уже породице који сматра да пружалац услуге крши права корисника, односно није задовољан квалитетом пружања услуге, поступком или понашањем пружаоца услуге или другог лица, може поднети притужбу одговорном лицу у установи, односно код пружаоца услуге, надлежном центру за социјални рад и другим надлежним органима, у складу са законом и прописима донетим на основу закона.

Притужбом се сматра сваки поднесак у коме се износе примедбе на рад установе, односно пружаоца услуге или на поступање запослених у установи, односно код пружаоца услуге, чак и ако није насловљен као притужба.

Притужба не мора да има посебну форму, али треба да садржи најмање: кратак опис поступања на које се односи, име и презиме и контакт подносиоца притужбе.

Установа, односно пружалац услуге нема обавезу да поступа по анонимним притужбама.

Притужба се може поднети у писменој форми или усмено у просторијама установе, односно пружаоца услуге, о чему је запослени који је примио притужбу дужан да сачини записник.

Притужбе разматра руководилац основне организационе јединице на чији се рад притужба односи, руководилац уже организационе јединице или други запослени кога он овласти.

Ако се притужба односи на поступање руководилаца, примениће се правила о изузећу службеног лица из закона којим се уређује општи управни поступак.

Притужба се не може одбацити као неблаговремена.

Корисник који поднесе притужбу биће заштићен од било каквих негативних последица услед подношења притужбе у складу са законом.

У одлуци о притужби утврђује се да ли постоји повреда правила поступања установе, односно пружаоца услуге или понашања запосленог.

Ако је утврђено да постоји повреда, у одлуци се наводи појединачна мера која ће бити предузета ради њеног исправљања у конкретном случају који се односи на подносиоца притужбе.

Одговор на притужбу доставља се најкасније 30 дана од подношења, на разумљив и приступачан начин, што, осим прилагавања текста, може подразумевати и друге начине информативне приступачности.

У одговору на притужбу подносилац се поучава која правна средства и којим органима може поднети у случају незадовољства одговором на притужбу.

Корисник, особа од поверења, члан његове уже породице или законски заступник малолетног корисника могу, ако нису задовољни одговором на притужбу, односно информацијом о планираним и предузетим мерама поводом притужбе, поднети приговор органу надлежном за вршење инспекцијског надзора, у року прописаном законом којим се уређује општи управни поступак.

¹⁵ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица ("Сл. гласник РС", бр. 85/05), чл. 97.

¹⁶ Закон о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/11 и 117/22 – одлука УС), чл. 39.

Ако приликом испитивања притужбе, одговорно лице установи постојање елемената одговорности за кривична дела, дужан је да предузме радње на које је обавезан и овлашћен у складу са важећим прописима.

Пунолетни корисник, без обзира на степен пословне способности, особа од поверења, члан његове уже породице или законски заступник малолетног корисника могу да изјаве приговор због начина пружања услуга смештаја, ако не може да се изјави друго правно средство у управном поступку. Приговор се изјављује одговорном лицу установе, односно пружаоца услуге на чије се поступање односи, који и одлучује о приговору.

Приговор се изјављује у року од 15 дана од када се услуга смештаја не пружа тако да обезбеди уредно и квалитетно, под једнаким условима, остваривање права и задовољавање потреба корисника.

О приговору се одлучује решењем, које се издаје у року од 30 дана од пријема приговора.

Директор, односно руководилац одбацује приговор који није благовремен или дозвољен, који је изјавило неовлашћено лице, а одбија приговор ако није основан или усваја приговор ако је основан. Решењем којим се усваја приговор налаже се предузимање законом одређених мера ради отклањања недостатака у пружању услуга смештаја, ако је приговор изјављен због начина пружања услуга смештаја.

Орган надлежан за вршење инспекцијског надзора дужан је да спроведе поступак по приговору, у складу са законом.

На питања која нису регулисана овим законом, примењују се одредбе закона којим се уређује општи управни поступак.¹⁷

ПРЕПОРУКА

ЗВДО Београд ће Процедuru о поступању по притужбама штићеника ускладити са притужбеним поступком предвиђеним Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, односно Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити.

У пракси, формалне притужбе се не подносе. Према службеним наводима, први корак изражавања било каквог незадовољства су васпитачи, а штићеници се усмено обраћају и директорки или правници са неким проблемом који имају и то се завршава неформалним разговором или саветом. О оваквим притужбама се не води евиденција.

НПМ сматра да процедуре притуживања умногоме доприносе поштовању права лица која се налазе у установама и делују као основна заштита од лошег поступања, али и да у исто време граде поверење у систем и конкретно у установу у којој се налазе. Од овог поверења корист имају сви у систему, и лица и службеници. **Најефикаснији начин је да особље развије позитивне односе са лицима, који ће се осећати слободним да им неформално приступе у вези са евентуалним проблемима, у ком смислу је позитиван приступ Центра да на овај начин приступи појединачним незадовољствима штићеника. Овакво поступање је у складу и са препоруком Савета Европе да посредовање и ресторативно решавање сукоба имају приоритет као средства за решавање притужби или испуњавање захтева.¹⁸**

¹⁷ Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 126/21), чл. 32. и 33.

¹⁸ Европска правила за малолетне преступнике, прав. 122.2.

Међутим, могу се десити и проблеми који се не могу решити на овом нивоу. Стога је важно да у установи постоји поступак који омогућава штићеницима да поднесу формалне притужбе у вези са било којим аспектом поступања према њима или условима у Центру. Такви поступци могу помоћи у подстицању поверења у систем, осигурати поштовање правила и права и спречити да спорна питања постану извор већих проблема у Центру. Поступци такође могу одвраћати од евентуалних злоупотреба. Када се примењују на правичан и транспарентан начин, процедуре притуживања могу користити штићеницима, особљу и управи установе.

Такође, имајући у виду да се у Центру налазе деца и млади, поступак притуживања има и едукативни карактер, прво у погледу начина састављања поднесака, а потом и учествовања у разним поступцима и подношења поднесака, захтева и сличних писмених обраћања органима државне управе и другим органима, предузећима и установама касније, када штићеници напусте Центар. Имајући у виду да су притужбени механизми често развијени према одраслим особама и не прилагођавају се узрасту, капацитету и рањивости малолетника, требало би уложити напоре да се развију притужбене процедуре прилагођене малолетницима, које дају приоритет њиховом најбољем интересу и узимају у обзир њихове ставове при решавању њихових притужби.

НПМ указује и на потребу и значај уредног вођења евиденција, јер оно доприноси добром управљању институцијом, представља једну од гаранција заштите основних права лица и помаже у оптимизацији управљања подацима у циљу индивидуализације програма поступања.

3.

УТВРЂЕНО

ЗВДО Београд не води евиденцију притужби и приговора.

РАЗЛОЗИ

Да би се обезбедило спровођење ових принципа и права, следеће смернице и стандарди би требало да буду узети у обзир:

...

релевантне статистичке податке би требало прикупљати и анализирати и требало би подржати истраживања за потребе ефикасног мониторинга;

...¹⁹

Свака установа би требало да води евиденцију притужби у посебном регистру, узимајући у обзир горе поменуте принципе поверљивости и безбедности. Такав регистар би требало да садржи имена подносилаца притужби, врсту и предмет притужбе, исход притужбеног и жалбеног поступка, накнадне радње предузете да се отклоне недостаци на које се притужба односи и свака врста одштете коју су добили притужници. Ове евиденције би требало да послуже као алат за управљање институцијом; на пример, може се догодити да се многе притужбе односе на исте

¹⁹ Препорука Рец(2005)5 Комитета министара Савета Европе државама чланицама о правима деце у резиденцијалним установама (Европска правила о правима деце у резиденцијалним установама), Смернице и стандарди квалитета.

чланове особља или да одређене категорије лица лишених слободе ретко подносе формалне притужбе.²⁰

ПРЕПОРУКА

ЗВДО Београд ће успоставити и водити евиденцију притужби и приговора.

Притужби које би биле упућене ван Завода, надлежном министарству или Заштитнику грађана, према сазнањима стручних радника није било. Помоћ у састављању притужбе би могла да пружи правница. Ипак, према службеним наводима, штићеници се ретко обраћају за правне савете.

Штићеницима би требало јасно објаснити процедуру притуживања и пружити им заштиту, подршку и помоћ у вези са подношењем притужби, посебно ако указују на било који облик злостављања. Штићенике адвокати посећују уколико их заступају у кривичном поступцима који се евентуално против њих воде и они долазе у Завода ради припреме одбране и разговора са штићеницима – својим клијентима. Тада се браниоцима омогућава приватни разговор у засебној просторији. Такође, Закон о бесплатној правној помоћи препознаје штићенике Завода као кориснике ове помоћи, а, према службеним наводима, штићеници нису користили бесплатну правну помоћ и поступак за остваривање овог права би се водио преко надлежних центара за социјални рад.

4.

ПРЕПОРУКА

ЗВДО Београд ће предузети активности у циљу информисања штићеника о праву на бесплатну правну помоћ прописану Законом о бесплатној правној помоћи, обезбедити обрасце за подношење захтева за бесплатну правну помоћ и пружити подршку штићеницима којима је то потребно или желе да остваре ово право.

РАЗЛОЗИ

Сваки малолетник има право да затражи помоћ од чланова породице, правних саветника, хуманитарних организација или другде где је то могуће, како би поднели притужбу. Неписменим малолетницима би требало пружити помоћ уколико им затребају услуге јавних или приватних агенција и организација које пружају правне савете или које су надлежне да примају притужбе.²¹

Малолетници и њихови родитељи или законски заступници имају право на правни савет и помоћ у свим питањима у вези са изрицањем и спровођењем санкција или мера.

Надлежни органи ће обезбедити малолетницима разумне услове за добијање ефективног и поверљивог приступа таквим саветима и помоћи, укључујући неограничене и ненадзиране посете правних саветника.

Малолетницима, њиховим родитељима или законским заступницима држава пружа бесплатну правну помоћ када то захтевају интереси правде.²²

²⁰ Стандарди ЦПТ: Притужбени механизми, ЦПТ/Инф(2018)4, пар. 90.

²¹ Правила из Хаване, прав. 78.

²² Европска правила за малолетне преступнике, прав. 120.1. - 120.3.

Држављанину Републике Србије, лицу без држављанства, страном држављанину са сталним настањем у Републици Србији и другом лицу које има право на бесплатну правну помоћ према другом закону или потврђеном међународном уговору бесплатна правна помоћ може да се пружи и ако је реч о детету о чијем се праву, обавези или интересу заснованом на закону одлучује у поступку пред судом, другим државним органом односно органом јавне власти; лицу према коме се извршава мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи или заштитна мера обавезног психијатријског лечења; лицу према коме се води поступак делимичног или потпуног лишења или враћања пословне способности; лицу које остварује правну заштиту од насиља у породици; лицу које остварује правну заштиту од тортуре, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања или трговине људима; лицу које тражи азил у Републици Србији; избеглици, лицу под супсидијарном заштитом или интерно расељеном лицу; особи са инвалидитетом; детету које је заштићено услугом смештаја у систему социјалне заштите; деци и младима којима је престала услуга социјалног смештаја до навршене 26 године живота; одраслим и старим лицима која су без сопственог пристанка смештена у установу социјалне заштите; лицу које остварује право на утврђивање времена и места рођења сагласно закону којим се уређује ванпарнични поступак; лицу које је погођено поступком принудног иселења и пресељења у складу са законом којим се уређује становање. Бесплатна правна помоћ заснива се на једнакој доступности права на бесплатну правну помоћ, без дискриминације пружаоца, тражиоца и корисника, и омогућавању приступа објектима у којима се пружа бесплатна правна помоћ.²³

Услуге смештаја остварују се кроз програмске активности, којима се у складу са проценом потреба корисника, обезбеђује правна подршка.

Активности правне подршке и усмеравања, у складу са проценом потреба корисника, обухватају обезбеђивање доступности правне помоћи и подршке у складу са потребама корисника; друге послове правне подршке и усмеравања, у складу са посебним прописом.²⁴

2.2.2. БЕЗБЕДНОСТ

2.2.2.1. Повреде безбедности/инциденти

Сви догађаји од значаја током дана се евидентирају у дежурној књизи. Овде се уредно уписују сви облици ремећења реда током смене, а посебно изласци штићеника из Центра – ко је и када изашао и када се вратио.

У периоду од 9. новембра 2022. до 17. марта 2023. године евидентирано је 9 различитих ванредних догађаја, у највећем броју међусобних физичких сукоба корисника. У тим ситуацијама се налаже појачана контрола и надзор васпитача и појачан саветодавни рад. У једном случају је дошло до физичког напада и навођења на полне радње, о томе је обавештена Полицијска управа за град Београд чији су инспектори за малолетнике преузели даље поступање.

У случајевима аутоагресивног понашања штићеници се одводе на специјалистичке прегледе психијатра, који ординира терапију, а потом се интензивира рад са психологом.²⁵

²³ Закон о бесплатној правној помоћи ("Сл. гласник РС", бр. 87/18), чл. 4. ст. 3. и чл. 10. т. 1.

²⁴ Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/13, 89/18 и 73/19), чл. 29. т. 3, чл. 32. т. 3. и 5.

²⁵ Више о томе у поглављу 2.4.3. Посебни аспекти здравствене заштите.

2.2.2.2. Одржавање реда и безбедности

Завод има процедуру заштите штићеника,²⁶ која регулише начин поступања запослених када је угрожена безбедност корисника и када постоји ризик од самоповређивања, повређивања других, оштећења имовине, бекства и сличних ситуација. Процедуром су предвиђене индиректне (контрола локације, ограничење кретања и стални надзор) и директне рестриктивне мере (примена медикамената и физичког ограничења). Контрола локације подразумева закључавање објекта у циљу спречавања ескалације и бекства до обезбеђења присуства полиције и хитне медицинске помоћи. Ограничење кретања се односи на ограничење кретања у одређеном простору или уласка и изласка из Завода. Ипак, за учинковиту забрану изласка из Завода је потребно и да се сам штићеник сложи са тиме и да поштује меру, јер не постоје механизми који ће било ког штићеника присилно задржати у Заводу. Стални надзор подразумева упознавање запослених са поремећајима у понашању, процену узрока и вероватноће да се деси инцидент, због чега се одређени штићеник континуирано прати. Према процедури, додатни медикаменти, ван редовне терапије, се дају штићеницима за смањење напетости у складу са лекарским извештајем, а према службеним наводима ова мера се у пракси не примењује и свакако није могућа без пристанка штићеника. Мера физичког ограничења је контролисани физички контакт који се примењује у циљу тренутног смиривања и осујећења штићеника да повреди себе или друге.

Процедура предвиђа и заштитне мере од злоупотребе рестриктивних мера, као што су њихова примена као крајња мера, на најкраће време и начин да не проузрокује бол, обавештавање штићеника о примени и разлозима за то, извештавање руководиоца и поступак доношења одлуке о примени мере, обавештавање старатеља и сл.

Интерни тим за заштиту (правник, психолог и социјални радник) се састаје у случају сваког догађаја у ком постоје елементи злостављања и занемаривања и своје закључке доставља директору Завода.

Према службеним наводима, претреси корисника и њихових ствари се не обављају.

Правилником о дисциплинским мерама²⁷ прописани су дисциплински прекршаји, и то лакши – као што су пушење на недозвољеним местима и напуштање завода без јављања, тежи – на пример крађа и оштећење имовине, као и најтежи – самоповређивање, конзумирање и уношење опијата и физичко угрожавање. У односу на врсту прекршаја одузима се одређени број бодова, што се касније користи за периодичну евалуацију понашања. Ипак, тиму НПМ је објашњено да се систем бодовања више не примењује.²⁸

Као дисциплинске мере су предвиђени опомена, укор и строги укор.²⁹ Опомену изриче васпитач, а остале мере стручно веће, о чему обавештавају центар за социјални рад,

²⁶ Процедуре о посебним мерама осигурања безбедности корисника, бр. 794 од 14. маја 2020. год.

²⁷ Правилник о похвалама, наградама и дисциплинским мерама васпитаника РЈ "Центар за смештај деце и омладине са изреченом васпитном мером", 2008. год.

²⁸ Више о томе у поглављу 2.3.1.4. Спровођење васпитног рада.

²⁹ Предвиђен је и предлог суду или упутном органу за промену облика заштите, васпитне мере или установе, али ово по својој суштини није дисциплинска мера, нити је у пракси Завода тако схваћено и примењивано.

родитеље и суд. Штићеници добијају писмену одлуку о изреченој дисциплинској мери, а примерак се чува и у личном листу. Тим НПМ је у досијеима појединих корисника пронашао овакве одлуке. У протеклом периоду није било дисциплинских мера, већ су ремећења реда решавана разговорима са штићеницима. Проблеме се труде да решавају унутар установе, са штићеницима се интензивира индивидуални и саветодавни рад, а уколико ситуација ескалира позивају полицију.

Као посебна мера је предвиђена могућност да се одузму "забавна средства и други реквизити", уколико се користе противно њиховој намени или се употребом ремети мир. Такође, прописано је и да се покрети штићеника могу физички ограничити искључиво да би се спречило насиље или опасна агресија.

Правила предвиђају и накнаду штете за оштећење или отуђење имовине. Ипак, у пракси нема механизма да се ово надокнади.

У Центру постоји видео надзор, који је постављен споља – прилази објектима и двориште, потом у ходницима, трпезарији и просторијама за заједнички боравак. Надзор се прати из канцеларије директорке, а снимци се чувају око 30 дана. Обавештење о постојању видео надзора је истакнуто на улазу у смештајни објект.

Очигледно је да се Завод суочава са тешкоћама у настојањима да безбедност штићеника који самовољно напуштају Центар. Утисак је да ни стручни радници ни Завод као установа немају превише могућности на располагању у овим ситуацијама. Установа је отвореног типа и свака контрола кретања подразумева сарадњу и вољу штићеника. Законом о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити је забрањена примена свих мера принуде и третмана без пристанка корисника, односно законског заступника малолетника, посебно коришћење мере ограничавања кретања и издвајања корисника у посебно опремљену просторију.³⁰ Имајући у виду потребу да се на јединствен начин уреди поступање установа у случају инцидентних ситуација и да се одреде мере којима ће се постићи заштита корисника, запослених и имовине, уз поштовање прописаних ограничења и осигуравање остваривања сврхе боравка у установи, овим законом је прописано да начин и ближе услове поступања установе у инцидентним ситуацијама прописује министар надлежан за социјалну заштиту,³¹ актом који би требао да буде донет у року од девет месеци од дана ступања на снагу овог закона,³² односно од 31. децембра 2021. године. **НПМ је већ указивао Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да овај акт још увек није донет и шта би њиме између осталог требало да буде обухваћено** и добијао је одговоре да још није израђен ни његов нацрт, а да су установе у обавези да поступају по налогу министарства из новембра 2016. године којим је установама наложено да сачине интерне процедуре поступања запослених и план заштите корисника у случају инцидентних ситуација.³³

³⁰ Чл. 35.

³¹ Чл. 34. ст. 3.

³² Чл. 40.

³³ Акт Одељења за инспекцијски надзор Сектора за социјалну заштиту, бр. 021-01-129/22-19 од 12. јануара 2023. год; акти Сектора за социјалну заштиту бр. 021-01-161/22-19 од 14. априла 2023. год. и бр. 021-01-106/23-19 од 18. октобра 2023. год.

Процедура о посебним мерама осигурања безбедности корисника ЗВДО Београд, иако као своју сврху прописује начин поступања свих запослених "у ситуацијама када је угрожена безбедност корисника и када постоји ризик од самоповређивања, повређивања других корисника, запослених и других лица, оштећења имовине, као и бекства и сличних ситуација",³⁴ суштински регулише услове, врсте и начин примене рестриктивних мера, као и извештавање о и евидентирање ових мера. Тако, у Заводу нема прописаних процедура поступању у случају различитих инцидентних ситуација, као што су болести и инфекције ширих размера, озбиљне повреде, угрожавања имовине Завода, злоупотреба штићеника, аутоагресивно понашање (суицид, самоповређивање), одбијање хране, воде или лечења, елементарне непогоде, улазак трећих лица у Завод, те ни мере које се у тим случајевима предузимају (осим евентуално рестриктивних мера према штићеницима), план поступања и заштите штићеника у овим ситуацијама, одговорности и међусобну комуникацију запослених, евидентирање оваквих догађаја и друго.

5.

УТВРЂЕНО

ЗВДО Београд нема одговарајућу процедуру поступања запослених и заштите штићеника у случају инцидентних ситуација.

РАЗЛОЗИ

*Дизајн објеката за детенцију малолетника и физичко окружење би требало да буду у складу са рехабилитационим циљем третмана у установи, узимајући у обзир потребу малолетника за приватношћу, сензорне подстицаје, могућности за дружење са вршњацима и учешће у спорту, физичке вежбе и активности у слободно време. Дизајн и структура малолетничких притворских јединица би требали да буду такви да смање ризик од пожара и да се обезбеди безбедна евакуација из просторија. Требало да буде постоји ефективан алармни систем у случају пожара, као и **формалне и увежбане процедуре за осигурање безбедности малолетника**.³⁵*

На управама установа лежи одговорност да предузму посебне мере ради заштите малолетника од свих облика злостављања, укључујући сексуалну или друге врсте експлоатације. Запослени би требало да буду спремни да реагују на знаке вршњачког насиља (укључујући физичке и сексуалне нападе, вербално злостављање, изнуду и крађу ствари других малолетника) и требало би да знају како да реагују у складу са тим и да усвоје проактиван став како би спречили да се такви инциденти дешавају.³⁶

У случају нужности спречавања угрожавања живота или безбедности корисника или других лица или повреде права других лица, мере које се предузимају морају бити сразмерне отклањању опасности која је наступила, у складу са овим законом.

Начин и ближе услове поступања установе, односно пружаоца услуге у инцидентним ситуацијама прописује министар надлежан за социјалну заштиту.³⁷

³⁴ Чл. 2. Процедуре.

³⁵ Правила из Хаване, прав. 32.

³⁶ Стандарди ЦПТ: Малолетници лишени слободе према кривичном законодавству, пар. 121.

³⁷ Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити, чл. 34. ст. 1. и 2.

ПРЕПОРУКА

ЗВДО Београд ће интерном процедуром уредити начин поступања запослених и план заштите штићеника у случају инцидентних ситуација.

2.2.3. КОНТРОЛА

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања је периодично обављало редовну интерну контролу над радом Завода. У последње време, ова контрола се обавља одговарањем на контролне листе, које се једном годишње достављају Министарству. Поред тога, у протеклом периоду, Министарство је обавило два ванредна инспекцијска надзора, чији су предмет били законитост рада и провера навода из представки запослених. НПМ је извршио увид у један записник о ванредном надзору, у ком су наложене мере: усклађивање акта о систематизацији са изменама у организационој структури, поштовање процедура за пријем у радни однос и уступање просторија на коришћење другој установи, замена дотрајале столарије и кречење, као и мере у вези са самовољним напуштањем Завода од стране штићеника – одговорност запослених и боља организација слободног времена.

Организације цивилног друштва – Центар за права детета, СОС Дечија села, Живимо заједно, су повремено присутне у Заводу, уз сагласност надлежног Министарства, али не обављају независан мониторинг над радом, већ су ту због пружања додатне подршке штићеницима кроз радионице и додатне едукације.

Иако Завод располаже са амбулантом, Министарство здравља до сада није обављало надзор над пружањем здравствене заштите.

2.3. ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ШТИЋЕНИКА**2.3.1. ВАСПИТНИ РАД****2.3.1.1. Организација службе**

У Центру је актуелно запослено девет васпитача (осам специјалних педагога и један соматопед), руководица који је по занимању педагог, један педагог који је по струци специјални педагог, један психолог и један социјални радник.

За сваку групу задужена су по три васпитача, а двојица су задужена само за ноћне смене док их остале колеге мењају по потреби. Према службеним наводима, оваква подела рада и васпитних група функционише без већих проблема.

Запослени приликом ступања у радни однос добијају ментора на кога су усмерени, у обавези су да одраде приправнички стаж у трајању од једне године и да затим обезбеде лиценцу Коморе социјалне заштите.

Завод често добија позиве на обуке, васпитачи сами бирају којим ће обукама присуствовати у односу на њихова знања и потребе Завода и у обавези су да скупе одређени број бодова

ради обнављања лиценце. На пример, недавно је одржана четвородневна обука о употреби драмских вештина у превенцији насиља, као и тренинг на тему асертивних вештина.

2.3.1.2. Пријем

Актуелно, од 16 штићеника који су се у дану посете водили на смештају у Заводу, њих 7 је дошло из друге установе, а 9 из породице - 7 из биолошке и 2 из хранитељске.

Пре пријема, Центру се достављају све релевантне информације о штићенику и релевантна документација: захтев за смештај, историја случаја, информације из суда, надлежног центра за социјални рад, школе, полиције, налаз и мишљење водитеља случаја, медицинска документација и друге информације који могу бити од значаја. Сва потребна документација се доставља пре самог довођења штићеника, те Центар има могућност да захтева допуну документације уколико нешто недостаје. Комуникација са осталим институцијама је углавном коректна и ретко када долази до проблема.

Након добијеног захтева за пријем, који увек шаље надлежни центар за социјални рад, Комисија за пријем, третман и отпуст, а на основу мишљења стручног тима, доноси одлуку о пријему штићеника или евентуалном одбијању, што се ретко дешава. Након што Центар добије захтев за пријем, има рок од 14 дана да одговори. Центар за социјални рад доводи штићеника у року од 5 до 10 дана након одговора, али углавном што пре. У пракси постоји редовна комуникација телефонским путем између запослених у Центру и центрима за социјални рад.

Пријем се одвија у канцеларији васпитача уз учешће стручног тима и у Центру не постоји посебно одељење за смештај новопримљених. Штићеник на пријем увек долази у пратњи надлежног центра за социјални рад. Процес спроводи стручни тим, а првом разговору присуствују и будући васпитач и запослени у центру за социјални рад који доводи штићеника. Представник центра за социјални рад би требало да буде водитељ случаја, што није увек тако, а дешава се и да приликом пријема нико из центра не буде присутан. Такође, пожељно је да приликом пријема штићеника присутан буде и родитељ или други члан породице који је постављен за старатеља. Разговор приликом пријема углавном траје до 60 минута и протиче у неформалној атмосфери како би се будући штићеник што више опустио. На основу документације и разговора сачињава се план услуга са којим се штићеник упознаје, што потврђује својим потписом. Са овим планом се упознају и водитељ случаја, као и родитељ или старатељ.

Пријем нових корисника подразумевао је њихову изолацију само у време епидемије заразне болести. Сада је уобичајена пракса да се нови штићеници смештају одмах у колектив са другима, али, уз појачан надзор од стране васпитача. У тренутној организацији рада Центра као и његових капацитета, новом штићенику се не одређује група, него се смешта у собу коју ће користити сам. Такође, након пријема што пре се укључује у школу.

Након месец дана боравка у колективу са осталим штићеницима, одређује се индивидуални план третмана. Водитељ случаја из центра је присутан приликом одређивања индивидуалног плана, са којим мора бити упознат, а овај план прихватају и штићеник и водитељ случаја, што потврђују својим потписом. Индивидуални план

третмана се ради за наредних шест месеци и у себи садржи ризичне и заштитне факторе, као и постављене циљеве. Након шест месеци поново се одређује индивидуални план. Индивидуални план се формира за сваког корисника и разликује се у односу на разлог њиховог боравка у Центру, као и на њихове личне потребе.

2.3.1.3. Распоређивање

Штићеници су подељени у три групе, једна женска група, као и две мушке групе - група у којој се налазе штићеници који су упућени у Центар на основу изречене васпитне мере сачињена од три и група у програму контролисаног третмана (ПКТ) са пет штићеника. Тако, млађи дечаки се по правилу налазе у ПКТ групи док су дечаки узраста 16, 17 и 18 година налазе у групи са редовним третманом.

Штићеници могу бирати собу ако је слободна приликом првог смештаја. Није се скоро дешавало да изразе жељу за променом собе. Они мало времена проводе у соби и то претежно ноћу или за време кратког одмора у току дана.

2.3.1.4. Спровођење васпитног рада

Васпитни рад подразумева израду месечног плана активности који се прави за сваког штићеника за наредни месец, а документује се шта је са истим штићеником на ту тему рађено претходног месеца. План садржи теме за разговор, шта је потребно постићи, слободно време, радионице у које ће корисник бити укључен, излете, заказане лекарске прегледе итд. Наравно, месечни план је усклађен са индивидуалним планом третмана који се ревидира на шест месеци. Приликом евалуације плана услуга позивају и центре за социјални рад који се најчешће одазивају.

Током боравка у Центру, штићеници су у редовном контакту и са водитељима случаја надлежних центара за социјални рад. Контакт са центром се обавља макар једном недељно, на иницијативу васпитача, а динамика контаката зависи од односа штићеника са водитељем случаја. У највећем броју случајева контакт је редован, адекватан и размена информација се одвија без већих проблема. Осим редовних размена информација, центар се контактира на пример када је потребна њихова сагласност за радно ангажовање.

Васпитачи свој групни радионичарски рад остварују кроз такозване васпитне састанке који имају своју тематику. С обзиром да их је четири, план је да се једном недељно обави групни рад, међутим у пракси реално је да буду три месечно. Групне радионице осмишљавају васпитач и психолог и обично трају око 60 минута, почиње се игром а завршава се израдом панча у чему учествују сви. Креативне - тематске радионице се организују ређе и само ако штићеници желе да учествују. Распоред радионица се евидентира у месечном плану за сваког штићеника. Тематске радионице се организују неплански и не постоји евиденција везана за њих у месечном плану. На пример, радионица о дечијим права се организује поводом дечије недеље.

Едукативне теме су хигијена животног и радног простора, унапређење вештина ненасилне комуникације, конфликти, вршњачко насиље, интернет насиље, контрола беса и

импульсивност, препознавање осећања, злоупотреба алкохола и ПАС, права детета. Ти групни састанци су предвиђени и кућним редом сваки дан.

Поред тога, штићеници имају и едукативне радионице као вид додатне подршке од стране невладиног сектора. Фондација СОС дечија села је одржавала пар пута месечно радионице тематског типа за припрему деце за излазак из система или су им обезбеђивали курсеве (писање радне биографије, припрема за интервјуе за посао). Затим, Пријатељи деце Србије су одржавали радионице на тему социјалних вештина, вештина комуникације, затим Центар за права детета је долазио и одржавао радионице не тему права деце.

У индивидуалном плану месечног рада за штићеника се наводи шта ће се све са њим радити али уопштено, без прецизирања, при чему је индивидуални саветодавни рад део тог плана (на пример, излагање ризичним ситуацијама, злоупотреба ПАС, унапређење личне и хигијене простора, мотивација за укључивање у образовни процес, излагање из установе без дозволе). То подразумева саветодавни разговор, учење, васпитни рад на одређене теме, разговор о њиховим проблемима, о породичним проблемима, о кућном реду и правилима, о обавезама, мотивисање за школу. Не одређује се број сусрета. Индивидуални саветодавни рад се обавља зависно од ситуације иако психолог има план, ретко се деси да се распоред испоштује јер некада штићеници сами траже разговоре и дођу до канцеларије, а некада се десе и ургентне ствари и тада се прескаче план. Тада раде неке друге ствари па се догоди у току истог дана или неког следећег када није планирано да желе да разговарају индивидуално. Сматрају да им је овакав начин организације адекватан с обзиром на те околности. Не заказују термине за следећи разговор већ опет зависи од процене и мотивације штићеника. О осетљивим стварима причају само када штићеник хоће. Није убележено прецизно планирано време унапред у плановима, већ према наводима васпитача у зависности од расположења штићеника и процене могућности рада са њим. Али увек знају које су то области које морају обрадити.

Некада се обављало „бодовање“ понашања штићеника у оквиру групе на недељном нивоу, на основу добијених бодова они су добијали награде у виду патица или слушалица. У тренутку посете али и у последњем периоду у Центру борави мало штићеника те је такмичење за бодове несврсисходно. Међутим, васпитачи и даље континуирано оцењују понашање штићеника у оквиру Центра, у групи, у соби, учешће у активностима, понашање ван дома и слично.

Штићеници добијају џепарац, 1200 динара, на недељном нивоу од надлежног центра за социјални рад. Они су слободни да троше џепарац како желе, али по наводима васпитача потрошен новац морају правдати рачунима. Увек је могућ договор о томе како ће се новац трошити и на том недељном нивоу, као и рецимо за куповину сезонске гардеробе, мобилног телефона или слично. У куповину иду сами када је у питању набавка хигијене или друга мања куповина, осим појединих штићеника који се не разумеју у новац, а за веће куповине као што су гардероба или мобилни телефон иду са васпитачем. Васпитачи углавном већ знају како ће ко и на шта потрошити новац. Штићеници међутим наводе да ретко када дају васпитачима рачуне. Посебно треба нагласити да васпитачи покушавају да их уче штедњи и добром располагању новцем од свог џепарца као једним од васпитних задатака те да се држе договора о томе, али су истакли да је структура личности и функционисања ових штићеника таква да је то јако тешко.

Тим НПМ је остварио увид у неколико досијеа штићеника и у сваком се налазио адекватно попуњен лист праћења. Досије осим листа праћења садржи и попис докумената, решење о смештају, податке достављене од стране и који се тичу надлежног центра за социјални рад, документацију о образовању, здравствену документацију, податке од суда, сагласности, евиденцију о дисциплинским поступцима и евентуално изреченим мерама и план излазака (у ситуацијама када излазак није забрањен због понашања штићеника).

Реализација активности углавном зависи од односа васпитача са штићеницима и њихове личне мотивације. Васпитни рад отежава чињеница да шест од девет присутних штићеника користи неки облик психијатријске терапије. Штићеници са друге стране у разговору са тимом НПМ не наводе примере групног рада или га бар не препознају као таквог. Наводе да индивидуалне разговоре са васпитачима могу водити кад год желе у њиховим канцеларијама.

2.3.1.5. Припрема за отпуст

У Центру штићеници најчешће остају до завршетка спровођења васпитне мере, а то је најдуже 2 године или до своје 21. године старости, односно до пунолетства односно завршетка средњег школовања ако су на стандардном смештају. Такође, престанак смештаја је могућ и услед преласка у другу институцију из различитих разлога или позитивним понашањем штићеника уз препоруку за отпуст. Просечно остају у Центру око годину дана када је у питању извршење васпитне мере и тада су најчешће пунолетни. Отпуст се предвиђа најчешће са завршетком школе али се може извршити било када у току године, у складу са Програмом отпуста.

Штићеници се по отпусту враћају у биолошку породицу, у хранитељску породицу или одлазе у другу установу где би извршавали даље васпитну меру. У току 2022. године до сада, припрема за отпуст је рађена за 16 штићеника, колико их је и напустило установу, а од тога је 5 отишло у другу институцију. До замене васпитне мере долази услед настављања вршења кривичних дела и проблематичног понашања и у Центру и ван њега, или услед приспећа неких заосталих кривичних пресуда. Укупно гледано мањи је број деце која услед замене васпитне мере оду у другу институцију. Рецимо у 2022. години од 11 штићеника који су извршавали васпитну меру само је 4 отишло у другу институцију, а од почетка 2023. године од 5 штићеника који су били на васпитној мери само је 1 отишао у ВПД Крушевац. Један штићеник је премештен у Завод у Нишу.

Мишљење васпитача је да више долазе деца на стандардни смештај, где је неопходно кориговање понашања и да се ту постиже успех у планираном року па се прекида смештај.

У току 2022. године њих 5 се вратило у биолошку породицу, и то када је третман престао за њих четворо који су имали осамнаест година, а једном када је завршена васпитна мера. Један штићеник се вратио након завршетка третмана у СОС Дечије село у Сремској Каменици где је првобитно и био на смештају, а један се вратио у хранитељску породицу из које је и дошло. Немају накнадних података да ли су они рецидивирали у својим понашањима када су изашли из Центра. Имали су и троје штићеника који су изашли са процесом осамостаљивања за самосталан живот и они су сви били пунолетни. За њих је процењено да је третман испуњен. У тим ситуацијама центри за социјални рад су се

ангажовали у финансијској помоћи по изласку јер им није било могуће коришћење услуге „куће на пола пута“.

Процена се врши ради подношења предлога за отпуст и садржи оцену успешности третмана и постигнутих резултата у васпитно-образовном процесу, способности за укључивање у друштвену средину и објективне услове природне средине за адекватан прихват.

Припрема за отпуст штићеника прави се за сваког по пријему у Завод у обрасцу Индивидуални план заштите штићеника. Од центара се тражи планирање у смислу које су опције штићеника по изласку из Центра. План обухвата припрему за завршетак и даљи наставак школовања, сарадњу са центрима или са другим установама, са организацијама за смештај у кућама на пола пута и сл. Планирани отпуст се врши у три фазе - припрема за отпуст, укључивање у програм отпуста и непосредни отпуст.

Нису имали праксу да су успостављали комуникацију са неким послодавцима како би се пружила подршка у запослењу. Није било у последње време ни ситуација да су центри обезбедили становање уз подршку.

У пракси интензивније спровођење Програма за отпуст се ради шест месеци пре планираног отпуста. Обављају се интензивни индивидуални разговори свакодневно. Ради се више на обнављању вештина за самосталан живот, за проналазак посла, за препознавање социјалних околности, начина како да траже стан, како да плаћају рачуне, како да задовоље потребе и поштују правила у заједници. Такође вештине везане за посао вежбају и уз подршку омладинске задруге. Затим, припремају се за задовољење личних потреба и бриге о себи и својој безбедности у спољњем свету. Уколико се планира повратак кући, уз писану сагласност центра се организују чешћи викенди кући, родитељи су заинтересованији тада. Када се штићеник припрема за отпуст остаје у групама у којима је и био у Центру и не одваја се у посебне просторије. Нема предвиђених посебних просторија које би личиле на самостални живот.

Посебни критеријуми за отпуст су: стицање услова за прихват у природној средини, окончање професионалног оспособљавања, стицање пунолетства и обустава односно истицање васпитне мере. Завод може једнострано донети одлуку о отпусту штићеника (ванредно) у ситуацији да штићеник: екстремно нарушава заводску средину, насилнички се понаша према осталим корисницима и особљу, уништава имовину Завода, врши екстремно подстрекавање корисника на вршење кривичних дела, ако му се битно измени здравствено стање и ако се током третмана утврди једна од наведених контраиндикација која је прописана Правилником.

Постоје ситуације да је прекорачен планирани рок за отпуст за поједине штићенике, па су остали до пунолетства, односно више него што је првобитно планирано. До тих ситуација долази када центри не могу да обезбеде неки други вид заштите за малолетног штићеника по истеку третмана у Заводу. У односу на проток времена васпитачи запажају промене код штићеника. Наиме, када од почетка оквирно знају рок за излазак увиђа се напредовање, а како се тај рок приближава и долази до одуговлачења из неких оправданих разлога код њих долази до пада успеха у третману односно у постигнутом коригованом понашању.

Штићеници од Завода не добијају новчана средства за излазак, осим сопствених уколико су уштедели од цепарца. Код центара за социјални рад не постоји устаљена пракса везана за финансијску подршку приликом отпуста и све зависи од центра. Штићеницима је тешко да скупе неку већу уштеђевину, коју би имали за пар месеци по изласку. Кроз једнократну помоћ, новчана средства дају надлежни центри за социјални рад.

Уколико је у питању васпитна мера и процењено је да се адекватно извршава достављају центру извештај са мишљењем за обуставу васпитне мере. У оквиру тог поступка остварују увек сарадњу са центрима, некада и са хранитељском породицом или родитељима. Центри раде припрему родитеља, старатеља или хранитеља.

Приликом изласка штићеници са собом носе своју гардеробу, приватне ствари, евентуално уштеђевину, школску и медицинску документацију (такође може се и пребацити у другу установу ако је у питању премештај). О томе се сачињава записник.

Штићеници проблематизују отпуст јер су свесни непостојања адекватне заштите након изласка.

2.3.2. ОБРАЗОВАЊЕ

Штићеници могу похађати Школу за основно и средње образовање "Вожд". Настава се одвија у две смене. Ученици могу похађати различите смерове (фризерај, маникир, педикир, аутомеханичар или ауто електричар). Одељење школе која функционише у оквиру Центра је за потребе основног образовања, односно истурено одељење ове школе коју похађају и корисници Прихватилишта за децу Београд. Ученицима је организована и практична настава, а обезбеђене су и ужине као и додатни оброк за оне који користе могућност продуженог боравка. Штићеницима је омогућено да упишу и средњу школу, а уколико не желе да похађају смерове у трајању од две или три године, Завод омогућава упис у неку другу средњу школу.

Васпитачи наводе да у пракси штићеници проводе мање времена у школи него што је то предвиђено школским програмом, те на пример поподневну смену завршавају у 18 сати иако је предвиђено да смена траје до 20 сати. **Без обзира на очигледне предности функционисања школе у оквиру самог Центра, утисак је би за штићенике било боље да похађају школу са другом децом из опште популације, с обзиром да би то помогло њиховој социјализацији.**

Уколико штићеници престају да буду корисници Центра, а још увек нису завршили школу, њима се омогућава полагање испита путем интернета или премештај у неку другу школу. Када заврше школу на издатој дипломи се не види да су школу похађали у Заводу.

Штићеници се уписују и у друге школе у односу на њихове капацитете, те на пример штићеник који има пуних 18 година похађа шести разред школе за образовање одраслих.

Штићеници сматрају да не добијају предвиђени квалитет образовања, као и да им се често "гледа кроз прсте" у погледу усвојеног знања и присуства на часу. Сматрају да се акценат

ставља на образовање односно похађање школе, као и на посао, али не препознају да су на било који начин мотивисани да буду редовни.

2.3.3. СТРУЧНО ОСПОСОБЉАВАЊЕ И РАДНО АНГАЖОВАЊЕ

Стручног оспособљавања и заната/курсева нема у оквиру самог Центра, али штићеници који су завршили основну школу могу да иду у средњу стручну школу или на стручно оспособљавање. Осам корисника тренутно похађа неки вид стручног оспособљавања при средњој школи.

Штићеници такође слободно могу уписати разне курсеве, у организацији невладиних хуманитарних организација, за пица мајстора, за рад на рачунарима, за писање радне биографије и слично. Позитиван је пример једног штићеника који је сам скупио новац зарађен радним ангажовањем преко омладинске задруге и уплатио ауто школу, коју сада похађа.

Актуелно је пет штићеника радно ангажовано, ван радног односа, преко студентско омладинских задруга. Углавном раде на пословима помоћних радника у магацину или на слагању робе. Један штићеник је радно ангажован као помоћник куvara и то му је уједно и стручна пракса. Не раде сваки дан и не по целе смене. Обично се ради око 4 сата да би могли да се несметано школују. Имају по два до три дана недељно слободна.

Мотивација за рад је променљива, некада раде по три месеца па прекину. Неопходно је да имају личну карту и отворен рачун у банци како би им се уплаћивала примања. Средствима располажу штићеници, млађи могу подизати уз подршку васпитача и договарају се о трошењу или штедњи. Васпитачи имају комуникацију са послодавцем у смислу редовности рада и исплате. За штедњу наводе да је врло тешка јер већину новца троше стихијски, скоро одмах, како би купили цигарете које су скупе. Ретко се дешава да су штедели за крупне ствари, на пример један штићеник је себи уштедео да купи лап-топ.

С обзиром да се смештај прекида по завршетку школовања или по пунолетству нема даљег стручног оспособљавања. Такође, није се дешавало да преко Завода неко штићеницима понуди посао по изласку. Они су ради да помажу домару, да помажу када се обављају неки физички послови или се одржава двориште и имају обавезу да одржавају своју собу, тако да другог радног ангажовања у Центру немају.

2.3.4. СЛОБОДНО ВРЕМЕ

Према распореду у кућном реду сви штићеници имају слободно време након вечере до припреме за спавање (20:00-22:00). Они који иду поподне на наставу у термину од 08:00-12:30 часова, односно до ручка, као и они који иду пре подне на наставу у термину од 15:00-18:30 часова, имају предвиђене активности са запосленима и са групом, али то време могу такође користити за један део слободних активности.

Штићеници слободно време користе за бављење спортским и културним активностима, за одлазак у продавницу или у град, уз дозволу. Да ли ће штићеник добити дозволу да изађе без пратње зависи од његовог понашања. За свакога се израђује индивидуални план

излазака и за изласке је предвиђено да трају до два сата. У неким ситуацијама је било кашњења по повратку из града и конзумације алкохола ван Центра и тада добијају казну у смислу даље забране излазака. Викендом се врата објекта закључавају у 23:00 часа. У дежурној књизи воде евиденцију излазака.

Ипак, већину слободног времена штићеници проводе у Центру, напољу у дворишту, где су под повременим надзором васпитача или унутра у дневним боравцима, где се баве различитим активностима – играју друштвене игре са васпитачима или у групи, прате телевизијски програм, гледају филмове, играју видео игре на рачунарима или користе интернет за друштвене мреже. Рачунари, укупно два, су новији и налазе се у једној просторији – "клубу" и тамо штићеници борава у присуству васпитача када изразе жељу и у складу са обавезама васпитача и не дуже од сат времена. Правило је да ако хоће да користе рачунар траже од васпитача.

Сваки дневни боравак има телевизор и могу да гледају програм до 22:00 односно до спремања за спавање. С обзиром да је бежични интернет доступан нон-стоп, могу да га користе и ноћу у својим собама без контроле садржаја.

У дворишту постоји велики простор зеленила, са пар дрвених одморишта - кућица за одмор, као и клупица.

Уочено је да штићеници своје слободно време воле да проводе највише напољу али и у разговору или игри са васпитачима, чиме указују да им је ипак потребно друштво. У дневном боравку најчешће играју друштвене игре, а слабије су заинтересовани да сами траже да раде неке радно-окупационе активности у термину слободног времена. За активности у сали је раније, пре почетка реновирања, прављен договор када се шта игра (нпр. стони тенис).

Уколико у термину слободног времена буде организована радионица од стране неке друге организације, то им се најави да знају уколико желе да учествују.

Укупно гледано утисак је да се запослени труде да штићеници немају пуно слободног времена већ да увек имају неку занимацију.

2.3.4.1. Спортске активности

Спортске активности подразумевају фудбал, кошарку, ређе стони тенис, вежбање у теретани на справама на отвореном или у спортској хали (чешће девојчице), повремено рекреативно играње шаха. Активности су групне и када је који штићеник заинтересован за нешто сам се јавља и то ради у своје слободно време.

Центар поседује спортску салу која се од априла 2023. године реновира и планирано је да буде у функцији до краја 2023. године. Намеравају да је опреме адекватним справама, а према наводима до сада је располагала са два собна бицикла, једним степером и једном справом за нордијско скијање, као и столом за стони тенис. Салу су користили увек уз присуство васпитача и уз договоре у одређеним терминима у складу са обавезама и штићеника и васпитача. Нису прецизирани време, односно термини коришћења сале.

У дворишту постоји простор са појединим справама на отвореном и могу да користе терен за кошарку или терен за фудбал, што се најчешће дешава. И ово такође по жељи штићеника, најчешће поподне или викендом када им је слободно време. Ови терени су пресвучени асфалтом који није у најбољем стању, али је довољно добар да могу да се користе.

спортски терени и теретана на отвореном

У току претходног периода у Центру је био један штићеник који је професионално тренирао бокс са тренером у Панчеву и одлазио је тамо на тренинге док је био мотивисан. Добијао је награде.

Перципира се да је највећи проблем штићеника мотивација да истрају у неким активностима које захтевају улагање напора. Воле да имају необавезна ангажовања да би се дружили, али не истрајавају у тренинзима и спорту.

Актуелно викендом одлазе на такмичења из разних спортова (билијар, пикадо, стони тенис, одбојка, оријентиринг), у пратњи васпитача у организацији "Звездине игре", која су бесплатна. Са спортски клубом "Црвена звезда" су имали договоре о бесплатним тренинзима за бокс и фудбал, али није било заинтересованих.

награде и признања

Имају могућност коришћења оближњег базена Спортског центра "Бањица", где одлазе организовано са васпитачима. Бесплатан је улаз за њих и у току лета 2023. године су одлазили једном недељно. Раније је то било и чешће али ова група штићеника није била толико заинтересована. Нико од непливача није изражавао жељу да иде на часове пливања.

У Центру не постоје секције или такмичења у одређеном спорту јер према наводима не могу да планирају време и сатницу када ће се нешто догађати јер се све активности одвијају у зависности од мотивације штићеника, која је променљива и на дневном нивоу, као и њихове концентрације и истрајности. Упркос томе, бављење одређеним спортским активностима се предвиђа планом рада сваког васпитача за одговарајући месец.

Штићеници наводе да слободно време, кога имају на претек, користе на спортском терену у оквиру Завода, међутим наводе да немају лопте и друге спортске реквизите. Додају да је у оквиру Завода некада постојала теретана али да је нема од када су почели радови на физкултурној сали.

НПМ би желео да од ЗВДО Београд добије информације да ли је спортска сала поново стављена у функцију и који су спортски реквизити доступни штићеницима.

2.3.4.2. Културне и друге активности

Сваки васпитач планира на месечном нивоу у Плану рада за одређену васпитну групу организовање креативних радионица. Завод прибавља од старатеља на самом почетку сагласност за све културне и друге активности које се обављају ван установе. Како наводе васпитачи, организовање или краткорочно планирање ових активности се ради уз партиципацију штићеника.

Креативне радионице се одржавају једном недељно. У оквиру њих се обавља ликовна радионица, некада су и тематске рецимо за неке празнике, на пример за прављење новогодишњих честитки, за фарбање васкршњих јаја, потом израда оригами фигурица, прављење цветова, украса за кићење простора, учење песми за рецитације, плес, припрема представи. Штићеници су за креативне активности заинтересовани спорадично, најчешће када су расположени, када имају жељу за тим и због тога нема одређеног времена за те садржаје. За радионице се користи клуб, који се налази на спрату објекта. Опремљен је са телевизором који се користи само за пуштање едукативног садржаја, постоје велики округли сто где штићеници могу да праве разне ствари, столице и гарнитура за седење, а ту се налазе и два стола на којима су рачунари.

Представе односно приредбе праве обавезно за крсну славу Завода и за Нову годину, често са другом децом која долазе преко невладиних организација. Чешће су заинтересовани штићеници нижег календарског узраста и то више девојчице него дечади. За новогодишње празнике просторије се ките балонима, украсима које праве кроз радионице. Јелка се кити у сваком дневном боравку групе, као и једна велика у трпезарији. Рођендани се такође прослављају, спрема се торта, дувају се свећице после ручка, заједно прослављају тако што направе журку (музика, грицкалице, сокови). Купе се поклони од средства Завода, а штићеници изразе жељу шта би желели за поклон.

Центар не располаже са библиотеком као посебном просторијом већ се књиге налазе на више места на полицама или у дневним боравцима или код васпитача и стручних радника у канцеларијама. Штићеници нису заинтересовани за читање, споро им иде, не знају сви да читају, а и када узму књиге не знају да их чувају или их бацају или их изгубе.

кућна библиотека

Васпитачи организују одласке у биоскоп за оне који су заинтересовани за одређене филмове. Васпитаници обично изразе жељу шта би гледали и онда се Завод званичним путем обрати неком биоскопу за пројекцију и одобре им се бесплатне карте. У позориште не иду јер деца не изражавају жељу за тим. Одлазили су у Музеј илузија и на један концерт са васпитачем у Београду за шта су им такође дониране бесплатне карте.

Удружење "Линије спајања" је организовала такмичење домова и завода за децу у ликовном стваралаштву у новембру 2022. године у Дому синдиката у Београду, где су штићеници овог завода освојила друго и треће место.

По питању организације рекреативних екскурзија имали су разноврсна путовања. У току марта 2023. године су били седам дана на Дивчибарама, а у току јула седам дана у Црној Гори. Оба путовања су биле личне донације привредника.

Завод поседује викендицу која се налази у Чортановцима и сваке године штићеници одлазе на једнодневне излете тамо, а о овој активности говоре у суперлативу. Викендица је опремљена за боравак до петоро деце и има површину око 100 m².

Похвална је иницијатива једне васпитачице која је остварила сарадњу са Студентским одмаралиштем "Ратко Митровић" на Златибору, које је штићеницима донирало четири дана смештаја и трошкове превоза. Затим су од предузећа које руководи гондолом на Златибору добили бесплатну возњу, а од једног хотела бесплатно коришћење базена.

Једнодневне излете су организовали неколико пута у току ове године и то такође из донација. Једном месечно су их васпитачи водили у Ваљево и околину са обиласком манастира и етно села, у Ниш, Трстеник са околном црквом, Шабац где им је поред обиласка цркве била организована и возња фијакером, Стару Пазову са обиласком манастира и присуствовању приредбе у организацији удружења Феникс. Један штићеник је ишао и на крстарење реком Савом, а током лета васпитач је одвео штићенике на Аду Циганлију.

Истиче се одлична сарадња са хуманитарним организацијама, које омогућавају излете или краћа путовања са корисницима тих организација. Васпитачи наводе да су штићеници увек заинтересовани да иду на неке излете, али да се све своди на добијање донација.

Укупно гледано похвално је ангажовање у културним и другим активностима кроз организације ван Центра чиме се одржава осећај да штићеници нису отуђени од социјалне средине. Такође, отвореност ка пријему невладиног сектора који нуди неке додатне могућности је похвалан, као и лична иницијатива запослених да се потруде да штићеницима обезбеде активности. Оваквим активностима њима се пружа могућност да имају нека искуства која у својим примарним срединама можда никада не би имали.

Општи утисак НПМ је да штићеници имају доста слободног времена и да немају јасан устаљен план и структуру дана и недеље, што им је потребно и у организовању активности превише се значаја придаје вољи штићеника да раде или не раде нешто. Као један од проблема они сами наводе да им је досадно и да имају доста слободног времена. Наводе да немају пуно организованих активности те да су им дани монотони и врло јасно говоре о потреби да им је потребан додатни садржај. Углавном се ослањају на вршњачку групу и време које проводе у њој.

Уочљива је потреба са структурисанијим временом које штићеници проводе у овој установи, тако да дневне активности буду максимално испланиране, у шта би и сами штићеници били укључени у виду давања препорука. На пример, спортске активности зависе од нахођења штићеника и њиме се баве у слободно време. Било би пожељно да минимум два пута недељно имају одређен термин за бављење спортским активностима. Ти предвиђени термини би могли да се спроводе кроз недељни план активности, а не у оквиру слободног времена. Нарочито је битно да то буде плански за викенде када се не иде на наставу и када постоји измењен режим кућног реда. Поред тога, штићеници недовољно користе библиотеку. Кроз секцију тог типа васпитачи би могли да их заинтересују за читање. Могуће је на недељном нивоу, ван слободног времена, организовати један термин током ког ће се штићеници посветити овоме као обавезној активности. Нарочито ако се узме у обзир да већина штићеника није нарочито заинтересовано за школовање.

6.

УТВРЂЕНО

Слободне активности штићеника Дома "Васа Стајић" нису довољно структурисане.

РАЗЛОЗИ

О активностима из правила 77 израдиће се индивидуални план у којем ће се наводити активности у којима малолетник учествује.

Циљ овог плана биће да омогући малолетницима, од почетка детенције, да на најбољи начин искористе своје време и да развију вештине и компетенције које им омогућавају да се реинтегришу у друштво.

План ће бити оријентисан на припрему малолетника за пуштање што је раније могуће и даће назнаке одговарајућих мера после пуштања.³⁸

Иако је недостатак сврсисходних активности штетно за сваког затвореника, оно је посебно погубно за малолетнике који имају посебну потребу за физичком активношћу и

³⁸ Европска правила за малолетне преступнике, прав. 79.1. – 79.3.

интелектуалном стимулацијом. Малолетним затвореницима треба током целог дана обезбедити пун програм образовања, спорта, стручне обуке, рекреације и других сврсисходних активности изван ћелија.

Физичка вежба би требало да представља важан део дневног програма малолетника. Свим малолетницима треба дозволити да редовно вежбају, најмање два сата сваког дана, од чега барем један сат, а по могућству и дуже, треба да вежбају на отвореном. Простори за вежбање на отвореном треба да буду пространи и адекватно опремљени како би малолетницима обезбедили стварну могућност физичког напрезања (нпр. бављење спортом); такође треба да садрже простор са заклоном од неповољних временских прилика.

Након пријема, за сваког малолетника треба сачинити индивидуализован план, утврђујући циљеве, временски оквир и средства помоћу којих те циљеве треба остварити како би се најбоље искористило време које дати малолетник проводи у центру за притвор и како би се развијале вештине и компетенције које му помажу у поновној интеграцији у друштво.³⁹

ЦПТ препоручује да власти Уједињеног Краљевства предузму конкретне кораке за побољшање режима за малолетне затворенике у Кукхем Вуду; треба уклонити препреке за похађање наставе или других сврсисходних активности на дневној бази. Општи циљ би требало да буде да се свим малолетницима понуди редован режим од најмање осам сати ван ћелије, ангажованих у сврсисходним активностима.⁴⁰

ЦПТ понавља своју препоруку да власти Северне Македоније предузму неопходне кораке како би осигурале да се свим малолетницима лишеним слободе понуди комплетан програм образовања, спорта, стручног оспособљавања, рекреације и других сврсисходних и структурираних активности прилагођених њиховим индивидуалним потребама и намењених испуњавању функција личног и друштвеног развоја, рехабилитације и припреме за пуштање на слободу, у светлу Европских правила за малолетне преступнике. Физичко васпитање би требало да буде важан део тог програма и у том погледу треба хитно предузети кораке да се обезбеде лопте за вежбање фудбала и кошарке, као и да се сала опреми са више справа за вежбање и поправи стонотениска гарнитура.⁴¹

ЦПТ препоручује да се предузму мере како би се обезбедило да се недељним планирањем управља на такав начин да се младима нуди најмање два сата на отвореном сваког дана, било у организованој спортској активности или у слободном времену напољу. Поред тога, треба ревидирати распоред викенда како би се осигурало да се сваког дана малолетницима нуде неке структуриране активности.⁴²

Заводска мера упућивања у васпитну установу извршава се у установи која обезбеђује смештај и задовољавање васпитних, здравствених, образовних, спортских и других развојних потреба малолетника.⁴³

ПРЕПОРУКА

Дом "Васа Стајић" ће успоставити план спортских, културних и других активности штићеника ван школских обавеза, у циљу планског организовања њиховог слободног времена и обезбеђивања што потпунијег програма сврсисходних активности.

³⁹ Стандарди ЦПТ: Малолетници лишени слободе према кривичном законодавству, пар. 107. – 109.

⁴⁰ Уједињено Краљевство: Посета ЦПТ 2016. год, ЦПТ/Инф(2017)9, пар. 90.

⁴¹ Северна Македонија: Посета ЦПТ 2019. год, ЦПТ/Инф(2021)8, пар. 110.

⁴² Уједињено Краљевство: Посета ЦПТ 2019. год, ЦПТ/Инф(2020)18, пар. 178.

⁴³ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чл. 120.

2.3.5. ИНФОРМИСАЊЕ

Штићеници имају могућност коришћења мобилних телефона и бежичне интернет конекције. За поседовање мобилног телефона се не тражи сагласност старатеља, али се приликом куповине телефона са надлежним центром договора око тога те постоји претпостављена сагласност за коришћење. До сада нису имали ситуације да се штићеницима ускрати коришћење мобилног телефона. Имају неограничен приступ бежичном интернету и нема правила по питању коришћења мобилних телефона током вечери. Васпитачи наводе да они могу да делују само саветодавно, а то не значи да ће их послушати. Повремено контролишу садржај који штићеници користе на интернету јер не постоји блокада за било какве сајтове, кроз разговор са штићеницима и уз њихову сагласност. Организоване комуникације видео линком са неким сродницима нису имали у периоду од 2022. године, а с обзиром да деца имају мобилне телефоне и интернет видео позиве могу обављати и сами.

У свакој васпитној групи у дневном боравку могу да прате телевизијски програм. Један штићеник поседује лап-топ.

По питању штампе не добијају нити купују било какве новине за децу и омладину. Неко од васпитача може да донесе неки едукативни часопис, што и раде. Старија издања дечијих новина стоје у канцеларијама запослених.

2.3.6. КОНТАКТ СА СПОЉНИМ СВЕТОМ

У Центру постоји могућност слања писама од стране штићеника, али ретко постоји таква размена са члановима породице и другим блиским особама.

По питању пакета нема ограничења килаже, не могу да се примају ствари које су кварљиве, али тога у пракси није било. Ствари морају бити запаковане куповно. Гардероба се такође може примити, као и ствари за собу, прибор и слично. Пакете могу слати родитељи или старатељи, те ретко има злоупотребе. Није било одузимања или враћања пакета с обзиром да је штићеницима објашњено шта не може да се шаље. Пакети се отварају у присуству примаоца и не сачињава се записник.

Центри за социјални рад не шаљу пакете већ новац – џепарац. Џепарац подиже васпитач и даје га штићенику уз потписивање признанице. Уз договор, новац се чува до куповине након које су васпитачи у обавези да дају на увид рачуне центру. За штићенике који су одсутни из Центра дуже од једног месеца се не подиже џепарац. За веће потребе дешава се и да центри за социјални рад уплаћују једнократну помоћ или добијају гардеробу из донација. Штићеници међутим наводе да су ситуације када им центри уплаћују ванредно новац ретке, осим за баш наменске потребе (нпр. за потребе нове гардеробе). Сматрају да је износ недовољан за основне потребе. Нажалост, под тим подразумевају цигарете јер већина њих пуши. Штићеници су се пожалили да постоје ситуације да након што дођу у Центар не добију џепарац по неколико месеци.

Центар од центара за социјални рад добија списак особа којима су посете дозвољене и они чувају ту евиденцију у досијеу сваког штићеника, а уколико се појави ненајављена посета

обавештавају центре и поступају даље у договору са њима. У већини случајева у питању су посете ближих сродника и посете су врло ретке. Неки штићеници немају ни једну посету сродника током боравка овде. Посете су обавезно претходно најављене. Није одређен дан за посете као ни термин али се излази у сусрет јер су већином сви из даљих места у унутрашњости. Посете се обављају у дневном боравку групе, у дворишту или у канцеларији васпитача јер нема посебне просторије за посете. Могу да одлазе и ван Центра. На самом почетку посете се обави разговор између васпитача и посетиоца. Посете се бележе у Листу праћења и у књигу посета – ко је дошао и у ком термину. **Похвално је то што Центар излази у сусрет посетиоцима у усклађивању времена са околностима, што је у интересу штићеника.**

Сви штићеници уз одобрење свог центра за социјални рад имају и могућност да иду у посете кући на викенд, за рођендан, празнике или распуст. Ово се бележи у индивидуалном плану. У складу са тим где иду и код кога тако се и организује ко по њих долази и ко их враћа.

Правило је да другови и другарице, укључујући и бивше штићенике, не могу да улазе у просторије васпитних група, али могу да буду са њима у дворишту, уз одобрење васпитача.

Штићеници имају могућност да комуницирају путем својих мобилних телефона и не контролише се са ким комуницирају. Када изразе жељу да неког позову могу то да учине и са службеног броја неког од запослених или са фиксног телефона Центра. Штићеници обично нису сами у канцеларији током оваквих разговора, али у зависности од процене некада им се допусти разговор без контроле.

Штићеници наводе да углавном за комуникацију користе приватне мобилне телефоне, а телефоне у канцеларијама васпитача само када позове родитељ, старатељ или водитељ случаја центра за социјални рад.

2.3.7. ВЕРСКА ПРАВА

Штићеници нису изражавали жељу за посетама свештеника. Дешава се да неко тражи да оде у цркву, поводом верских празника или обреда и то им се дозвољава. Поједини штићеници редовно посте и исхрана се прилагођава захтевима поста. У најави имају посету црквеног хора јер се то штићеницима допало када су ишли у цркву. У основној школи имају часове веронауке и то је по избору па их не похађају сви.

Завод обележава своју крсну славу 14. фебруара – Свети мученик Трифун, када долази свештеник. Обележавају се верски празници као што су Божић, Васкрс и други прво кроз креативне радионице у припреми, а онда на дане празника кроз обичаје и празнично расположење, ручак и сл. Штићеници се уче правилима и обредима, а сами се посебно не изјашњавају о томе и не праве разлике међу собом када су у питању друге вероисповести. У Центру имају штићенике православне, католичке и исламске вероисповести. Католичке верске празнике су такође обележавали и сви су у томе учествовали. Дешава се и да за неке од тих празника штићеници иду својим кућама. Када су били присутни штићеници мигранти муслимани упражњавали су њихове обреде и нису имали никаквих проблема.

Приликом разврставања по собама верска припадност се не узима као критеријум и запажање васпитача је да штићеници не посвећују велики значај верској припадности и нису имали проблема са тим различитостима.

2.3.8. ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ПОСЕБНО РАЊИВИМ ГРУПАМА

Од националних мањина, у Заводу су бораве Роми, затим Мађари и Словаци. Тренутно је већина штићеника ромске националности. Сви говоре српски језик. Приликом разговора са штићеницима није запажено неједнако поступање или било који облик насиља на основу националности, што потврђују и васпитачи. Штићеници се међусобно не раздвајају, прихватају једни друге и нема никакве поделе међу њима. Дешавале су се вербализације предрасуда о некој нацији, али није било увредљивог говора.

Обично је трећина или четвртина штићеника женског пола. Оне су смештене у посебно одвојеним смештајним јединицама у приземљу зграде.

Имали су једно дете које се на самом почетку изјаснило као трансродна особа. Уз сарадњу са центром и по упуту лекара је имала разговоре са психијатром ван установе и примала је фармакотерапију. Изашла је из Завода током 2021. године. Током њеног боравка није било проблема са другима и била је прихваћена у групи.

Није било штићеника који су имали неку врсту телесног инвалидитета или комбинованог, мешовитог, као ни менталне ретардације, што је и контраиндикација за пријем. Штићеници који имају интелектуалне тешкоће и лакше менталне сметње се примају и похађају прилагођени програм у школама. Актуелно њих четворо има дијагнозу категорисану као интелектуалне тешкоће, а 14 похађа наставу по прилагођеном програму.

Зграда Центра није прилагођена за кретање лица која имају тешкоће у ходању, односно која користе инвалидска колица.

2.4. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

2.4.1. ОРГАНИЗАЦИЈА

У Заводу је запослена медицинска сестра, што је велика позитивна разлика у односу на друге установе сличног типа. Она је једино стручно лице у области здравствене заштите које ради у Заводу. Поред тога, сви запослени су прошли обуку прве помоћи организовану од стране Црвеног крста Србије.

Од медицинске опреме Центар поседује: стерилизатор (врели), стетоскопе, апарат за мерење притиска, металне добоше, хируршке маказе и пинцете, дечију вагу, 5 ормарића за прву помоћ, отоман кревет. Поред ових ствари поседују и доста медицинског материјала (газе, завоји, фластери..).

У Центру постоји амбуланта и соба за изолацију и ове две просторије су врло близу те се стиче утисак обједињене целине стављене на располагање здравственој заштити унутар установе. Нема стационара ни стоматолошке ординације. Поседују ормар за лекове где чувају актуелне терапије и друге потребне лекове и суплементе.

амбуланта и соба за изолацију

Амбуланта је добро опремљена, прилагођена је раду са децом па се стиче утисак топле и пријатне атмосфере, што је изузетно важно. Пун потенцијал собе за изолацију се користио током епидемије заразне болести. У тој соби се налазе два медицинска кревета и једна комода. Хигијена је на високом нивоу, али недостају друге ствари које би простор учиниле пригоднијим са смештај деце. Поред ове две просторије, а у склопу ове целине налази се и соба за медицинску сестру где се налазе документација, радни сто, рачунар и остале ствари потребне за рад. Све три собе су добро загрејане, проветрене и имају добар извор вештачког и природног светла.

2.4.2. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ

Приликом пријема штићеника обавља се обавезни здравствени преглед и то преглед опште праксе. У зависности од здравственог стања, прибављају се и други налази као што су: стоматолошки преглед, психијатријски, интернистички, лабораторијски, као и прегледи других специјалиста (ОРЛ, психолог, пулмолог). Специјалистички прегледи се обављају ван установе и то: психијатријски – Клиника за неурологију и психијатрију за децу и омладину, Институт за ментално здравље; педијатријски - школски диспанзер Дома здравља Вождовац или оближњи предшколски диспанзер; други специјалистички прегледи – Универзитетска дејја клиника Тиршова и Институт за здравствену заштиту мајке и детета Србије. У ургентним ситуацијама позивају Службу хитне медицинске помоћи.

Болничко лечење штићеници остварују у Клиници Тиршова, Институту за мајку и дете и Клиници за неурологију и психијатрију за децу и омладину. У последње 2 године имали су 6 случајева болничког лечења од чега 4 на Клиници за неурологију и психијатрију. Најдужи боравак у болници је трајао 3 недеље, а најкраћи 2 дана.

Према наводима медицинске сестре, здравствени радници ван установе углавном имају позитиван однос са штићеницима. Као највећу разлику у односу на претходне године, а у исто време и као највећи проблем наводи време које проведу чекајући прегледе, због оптерећености здравственог система.

Медицинска сестра на дневном нивоу организује прегледе и прати здравствено стање штићеника. У просеку на тромесечном нивоу се обави од 10 до 20 прегледа. Они могу и сами да се пријаве за прегледе код васпитача или директно медицинској сестри. Утисак тима НПМ је да штићеници често долазе у амбуланту и да имају позитиван однос са медицинском сестром. На прегледе одлазе у пратњи стручних радника, углавном васпитача.

Током недавне епидемије заразне болести унутар установе су радили и тестирање на присуство новог корона вируса и организовали вакцинацију штићеника и запослених у сарадњи са Институтом за јавно здравље Србије.

Штићеници – пацијенти добијају релевантне информације везане за сам процес њиховог лечења, сви извештаји лекара се налазе у њиховим досијеима и они имају увид у ту документацију сваки пут када за тим изразе жељу. Здравствени картони се чувају у школском диспанзеру. Процедура је таква да старатељ даје сагласност за одређени третман, а медицинска сестра врши поделу терапије док у њеном одсуству ову обавезу преузима психолог, а ако ни он није ту онда се васпитач укључује.

2.4.3. ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

У последње 3 године је био један случај прекида нежењене трудноће. Према наводима медицинске сестре, ситуација се доста променила у поређењу са периодом од пре, када је било много више ових случајева. Као установа се баве едукацијом на тему заштите репродуктивног здравља. Ове радионице углавном држе васпитачи.

У Центар се примају и бораве штићеници са лакшим менталним сметњама, који имају психијатријски третман. Њих тренутно има 11. То је најчешће мешовити поремећај у понашању са фармакотерапијом, затим поремећај пажње и концентрације (АДХД), поремећаји понашања и слично. Посебна установа за лечење и оспособљавање недостаје у земљи, па нема ни адекватног одговора на потребе малолетника у сукобу са законом који имају психичке поремећаје.

У погледу лечења болести зависности Центар се у потпуности ослања на друге установе, на првом месту на Специјалну болницу за болести зависности. У тренутку посете нису имали случајеве озбиљније злоупотребе психоактивних супстанци, па нису имали никога ко је на лечењу у Специјалној болници. Већина корисника злоупотребава односно користи марихуану, Центар је свестан ове чињенице и организују разне едукације на ову тему. Нажалост, не постоји јасан план ових радионица као ни њихова интензивна као ни континуирана примена. Медицинска сестра наводи проблем немогућности озбиљнијег санкционисања јер је Центар за већину деце последње сигурно место те немају озбиљне механизме санкционисања. Јасан је недостатак озбиљних превентивних и едукативних активности на ову тему.

Потребно је много више пажње усмерити на превенцију злоупотребе психоактивних супстанци, укључујући индивидуалне програме лечења и мотивациони рад да се штићеници ангажују у одговарајућим терапијама. Да би третман био ефикасан, као и да би се спречило да се материјализују други индивидуално идентификовани ризици (нпр.

ризик да постану предмет експлоатације или део криминогеног друштва), Центар би требало да примењује неопходна педагошка средства за заштиту штићеника под његовом одговорношћу, с обзиром да право штићеника на физички интегритет, укључујући и штету проузроковану конзумирањем психоактивних супстанци, мора бити делотворно заштићено.

7.

УТВРЂЕНО

У Дому "Васа Стајић" се не спроводе програми лечења болести зависности и превенције злоупотребе психоактивних супстанци.

РАЗЛОЗИ

Установе детенције за малолетнике би требало да усвоје специјализоване превентивне и рехабилитационе програме од злоупотребе дрога којима управља квалификовано особље. Ови програми треба да буду прилагођени узрасту, полу и другим захтевима малолетника о којима је реч, а установе и службе за детоксикацију и услуге са обученим особљем би требало да буду доступне малолетницима зависним од дроге или алкохола.⁴⁴

Посебна пажња ће се посветити потребама зависника од дрога и алкохола.

Режим активности ће имати за циљ образовање, лични и друштвени развој, стручно оспособљавање, рехабилитацију и припрему за отпуст. То може укључивати терапију зависности.⁴⁵

Такође је добро познато да притворени малолетници показују склоност ка ризичном понашању, посебно у погледу дрога, алкохола и сексуалних поступака, као и да је код њих већа вероватноћа намерног самоповређивања. Као последица тога, у сваком центру за притвор малолетника требало би да постоји свеобухватна стратегија бављења проблемом болести зависности (укључујући превенцију и лечење) и спречавања самоповређивања и самоубиства. Здравствена едукација о преносивим болестима још је један важан елемент програма превентивне здравствене заштите. О малолетницима са проблемима везаним за ментално здравље треба да се брину психијатри и психолози специјализовани за ментално здравље деце и адолесцената.⁴⁶

Нарочито у погледу зависности од дрога, велика већина малолетника је већ стигла у установе са историјом злоупотребе дрога. Један или неколико чланова особља у свакој од установа прошли су обуку о питањима злоупотребе супстанци, неки малолетници су лечени због поремећаја злоупотребе супстанци у амбулантама, а вршени су тестови урина и претреси соба због сумње на дрогу.

Међутим, многи малолетници (углавном у стандардном режиму и јединицама за захтевну негу) су наставили да користе дрогу током боравка у школама. Директори обе установе и Министарство за социјална питања и здравље били су свесни и озбиљно забринуте за овај проблем (видети став 110). Конкретно, у Саурили, где је многим малолетницима тек недавно било дозвољено да напусте просторије без пратње – и где су малолетници могли да стигну до оближњег града у своје слободно време – запослени су се плашили непосредног пораста злоупотребе дроге код малолетника. Очигледно, многи малолетници су били превише рањиви да би се слободно

⁴⁴ Правила из Хаване, прав. 54.

⁴⁵ Европска правила за малолетне преступнике, прав. 73. ц. и 77. г.

⁴⁶ Стандарди ЦПТ: Малолетници лишени слободе према кривичном законодавству, пар. 116.

кретали ван установе јер им је био потребан дужи период без дрога да би било какво лечење зависности имало одржив ефекат.

Упркос тој ситуацији, установе нису имале ефикасна средства да спрече малолетницима практично несметан приступ тржишту дроге, јер су многи малолетници могли да напусте простор школе без пратње (види став 118). Само социјални радник у матичној општини малолетника могао је да уведе дужа ограничења кретања (изнад 7 и до 30 дана), или смештај у безбеднију јединицу за специјалну негу (која је ретко имала слободна места). У том погледу се такође позива на ставове 117 и 115.

Да сумирамо, јасно је да је потребно много више пажње усмерити на лечење зависности од дрога у обе установе, укључујући индивидуалне програме лечења и мотивациони рад да се малолетници ангажују у одговарајућим терапијама. Штавише, да би третман наркоманије био ефикасан, као и да би се спречило да се материјализују други индивидуално идентификовани ризици за малолетнике (нпр. ризик да постану предмет сексуалне експлоатације), школама се морају обезбедити неопходна педагошка средства за заштиту малолетника под њиховом одговорношћу. С тим у вези, ЦПТ жели да истакне да су власти дужне да обезбеде да право малолетника на физички интегритет буде делотворно заштићено (укључујући и штету проузроковану конзумирањем дрога или од стране других особа).

ЦПТ препоручује да финске власти предузму неопходне мере, укључујући и на законодавном нивоу, како би осигурале да:

- у државним резиденцијалним школама Саурила и Сипола (и, по потреби, у другим установама за заменску бригу о малолетницима) повећани нагласак на лечење зависности од дрога, укључујући индивидуалне програме лечења и мотивациони рад на укључивању малолетника у одговарајуће терапије;

- установама за заменску бригу обезбеде се ефикасна средства за заштиту малолетника под њиховом бригом од штете изазване употребом дрога, сексуалном експлоатацијом или умешаношћу у криминалне активности.

Комитет даље верује да ће ове нуке бити узете у обзир у контексту текуће реформе служби за заштиту деце.

ЦПТ жели да буде обавештен у року од три месеца о предвиђеним мерама.⁴⁷

ПРЕПОРУКА

ЗВДО Београд ће у Дому "Васа Стајић" спроводити програме лечења болести зависности и превенције злоупотребе психоактивних супстанци.

У случају повреда обавезан је лекарски преглед, а о повредама се води евиденција која од информација садржи тип и степен повреде, као и прописану терапију уколико је она неопходна. Медицинска сестра има свој дневник у ком води ову евиденцију, а такође евиденција се води и кроз листе праћења (у папиру али и електронски). Када су у питању лакше повреде њихово санирање се обавља у Центру од стране медицинске сестре, а уколико су повреде теже онда се преглед обавља ван установе. Процедура у случајевима насилних повреда је таква да се одмах контактирају полиција и хитна помоћ.

Не постоји посебан програм третмана штићеника који показују аутоагресивно понашање. Они се стављају под појачан надзор васпитача који се такође труде да му употпуне

⁴⁷ Финска: Посета ЦПТ 2020. год, ЦПТ/Инф(2021)7, пар. 121. и 122.

слободно време. Уносе се ови подаци у лист праћења и мења се план активности за следећи месец, а интензивира се и рад са психологом (на пример сваког уторка и петка).

8.

УТВРЂЕНО

У Дому "Васа Стајић" се не спроводе програми превенције самоповређивања и самоубиства.

РАЗЛОЗИ

Развијаће се и примењивати посебне политике за спречавање самоубиства и самоповређивања малолетника, посебно током почетног периода њихове детенције, сегрегације и других признатих периода високог ризика.⁴⁸

Такође је добро познато да притворени малолетници показују склоност ка ризичном понашању, посебно у погледу дрога, алкохола и сексуалних поступака, као и да је код њих већа вероватноћа намерног самоповређивања. Као последица тога, у сваком центру за притвор малолетника требало би да постоји свеобухватна стратегија бављења проблемом болести зависности (укључујући превенцију и лечење) и спречавања самоповређивања и самоубиства. Здравствена едукација о преносивим болестима још је један важан елемент програма превентивне здравствене заштите. О малолетницима са проблемима везаним за ментално здравље треба да се брину психијатри и психолози специјализовани за ментално здравље деце и адолесцената.⁴⁹

Што се тиче процедура за превенцију суицида, делегација је обавештена о недавном самоубиству - у марту 2015. године, у одељењу појачаног надзора. Увидом у документацију и постојеће процедуре, откривено је да постоји ограничена свест о превенцији самоубиства од стране како затворског, тако и медицинског особља, а такође не постоје ни процедуре за превенцију суицида. Превенција суицида, укључујући и идентификацију особа под ризиком, не би требало да се ослања искључиво на медицинско особље. Сво затворско особље које долази у контакт са затвореницима - а нарочито особље које ради на пријемним јединицама - требало би да буде обучено да препозна показатеље ризика од самоубиства. С тим у вези, треба приметити да су период непосредно пре и после суђења, а у неким случајевима и пре отпуштања из затвора, повезани са повећаним ризиком од самоубиства.

Комитет такође сматра да је неопходно да се свака смрт затвореника темељно истражи (да се утврди, између осталог, узрок смрти, чињенице које су довеле до смрти, укључујући и факторе који су томе допринели, и да ли је смрт могла бити спречена). Даље, кад год неко умре у затвору (или убрзо након трансфера из затвора), требало би спровести аутопсију, а затворска управа и медицинско особље треба да буду обавештени о исходу.

Коначно, треба спровести анализу сваке смрти у затвору како би се утврдило да ли се нешто може научити из тога.

Комитет препоручује да српске власти ураде нацрт свеобухватне политике превенције суицида у Казнено-поправном заводу за малолетнике у Ваљеву, као и у другим затворским установама у Србији. Осим тога, управа затвора, укључујући и начелника здравственог центра, треба да обезбеди да постоји адекватна свест о превенцији самоубиства међу свим запосленима и да постоје одговарајуће процедуре. Такође треба предузети одговарајуће кораке како би се омогућио несметан проток информација у оквиру једне установе о особама које су идентификоване као

⁴⁸ Европска правила за малолетне преступнике, прав. 70.2.

⁴⁹ Стандарди ЦПТ: Малолетници лишени слободе према кривичном законодавству, пар. 116.

особе под ризиком. Све особе које су идентификоване као потенцијално под ризиком би требало да буду под надзором и требало би да имају саветовања, подршку и одговарајуће друштво. Даље, Комитет препоручује да органи српских власти омогуће да се свака смрт у затвореништву истражи од стране независног тела.⁵⁰

Здравствено особље је водило посебан регистар инцидената самоповређивања. Делегација ЦПТ је приметила да је дошло до значајног пораста – 80 инцидената – 2012. године, након чега је уследио импресиван пад од: 36 случајева у 2013; 10 у 2014; 4 у 2015, 1 у 2016. и 3 у прва три месеца 2017. Такав развој догађаја треба поздравити. Међутим, чини се да није било анализе овог феномена у циљу разумевања основних разлога за то и спречавања даљег повећања инцидената самоповређивања у будућности; нити је постојала било каква политика или пракса о томе како се носити са самоповређивањем, што је изгледа било препуштено нахођењу затворског особља. ЦПТ позива хрватске власти да уведу јасну и свеобухватну политику поступања са самоповређивањем, која би требала укључивати процес анализе и рефлексije у погледу података о случајевима самоповређивања малолетника у притвору. Комитет би поздравио запажања хрватских власти о овом питању.⁵¹

Занемаривање обухвата и пропуст у обављању правилног надзора и заштите корисника од повређивања и самоповређивања.⁵²

ПРЕПОРУКА

ЗВДО Београд ће у Дому "Васа Стајић" спроводити програм превенције самоповређивања и самоубиства.

Завод нема развијену процедуру поступања у случају штрајка глађу и наводе да до сада нису имали такав случај. Поред тога немају ни развијену процедуру у случају смрти и такође нису имали такве случајеве.

У Извештају о посети ЗВДО Књажевац НПМ је већ указао Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да је актом којим ће се прописати начин и ближи услови поступања установе у инцидентним ситуацијама потребно посебно уредити поступање у случајевима самоповређивања, смртних случајева, одбијања хране или воде и других облика угрожавања живота и здравља штићеника.⁵³

2.4.4. ЗДРАВСТВЕНИ НАДЗОР

У погледу здравственог надзора Центар се ослања на медицинску сестру, али и на медицинске раднике који раде ван установе.

Терапије које деца добијају одређује лекар који ради ван установе, на који начин учествује у утврђивању и спровођењу програма поступања. У случајевима физичких повреда (ломова, уганућа, истегнућа) физијатар који је ангажован ван Центра даје препоруке у вези са физичким активностима корисника. Такође, у утврђивање и спровођење програма

⁵⁰ Србија: Посета ЦПТ 2015. год, ЦПТ/Инф(2016)21, пар 144.

⁵¹ Хрватска: Посета ЦПТ 2017. год, ЦПТ/Инф(2018)44, Ц. Васпитни завод у Туропољу, пар. 85.

⁵² Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити, чл. 20. ст. 5.

⁵³ Извештај о посети Заводу за васпитање деце и омладине Књажевац, бр. 414-13/22 од 27. јула 2022. год, Поглавље 2.4.2. Посебни аспекти здравствене заштите.

поступања је укључен и нутрициониста који контролише исхрану и даје препоруке, посебно за штићенике која су на терапији или која имају здравствене проблеме, као што је дијабетес.

Систематски прегледи штићеника се организују само на пријему у установу. Извештаји о психичком стању су део извештаја који се доставља судији за малолетнике. Завод није имао случај прекида извршења васпитне мере због болести штићеника.

9.

УТВРЂЕНО

У Дому "Васа Стајић" се не обављају редовни систематски здравствени прегледи штићеника.

РАЗЛОЗИ

*Сваки малолетник ће добити адекватну медицинску негу, **како превентивну тако и куративну**, укључујући стоматолошку, офтамолошку и менталну здравствену заштиту, као и фармацеутске производе и посебне дијете како је медицински индиковано.⁵⁴*

Малолетницима ће се пружити превентивна здравствена заштита и здравствено васпитање. Здравствена заштита у установама за малолетнике неће бити ограничена на лечење болесних пацијената, већ ће се проширити на социјалну и превентивну медицину и надзор над исхраном.⁵⁵

Да би се обезбедило спровођење ових принципа и права, следеће смернице и стандарди би требало да буду узети у обзир:

...

приоритет треба дати физичком и менталном здрављу детета и његовом потпуном, хармоничном развоју као битних услова за успех плана неге;

...⁵⁶

Малолетници према којима се извршава заводска васпитна мера или казна малолетничког затвора подвргавају се најмање једанпут годишње систематском прегледу од стране одговарајуће здравствене установе.

Најмање два пута годишње саставља се извештај о психичком стању малолетника и доставља судији за малолетнике суда који је судио у првом степену и који врши надзор, односно има увид над извршењем кривичне санкције из става 1. овог члана.⁵⁷

ПРЕПОРУКА

ЗВДО Београд ће у Дому "Васа Стајић" обезбедити редовне систематске здравствене прегледе штићеника.

Медицинска сестра свакодневно контролише смештај и хигијену и даје препоруке васпитачима и обавља разговоре са штићеницима. Такође, она учествује и у креирању месечног јеловника.

⁵⁴ Правила из Хаване, прав. 49.

⁵⁵ Европска правила за малолетне преступнике, прав. 71. и 75.

⁵⁶ Европска правила о правима деце у резиденцијалним установама, Смернице и стандарди квалитета.

⁵⁷ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чл. 90.

Министарство здравља је последњи пут било у надзору током 2021. године. Иначе, овакве посете у циљу надзора пружања здравствене заштите се ретко дешавају. До сада Заводу није забрањено пружање појединих здравствених услуга.

2.5. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Штићеници на јасан начин вербализују своје ставове. Они о већини запослених говоре лепим речима, не наводе случајеве физичког или психичког насиља, кажњавања или других облика кршења њихових права и негирају да их неко туче, малтретира или вербално омаловажава.

НПМ је остварио увид документацију о у догађају када је један штићеник пријавио да је имао вербални сукоб са другим, након којег га је тај други штићеник ударио у главу, те да је након тога отишао у канцеларију васпитачице да се пожали, када му је васпитачица пошто није хтео да је послуша ударила шамар, у присуству још једног васпитача. Након тога, у ходнику, штићеник са којим је имао сукоб га је поново ударао песницама. Поводом овог догађаја, одржан је састанак Интерног тима, који је, између осталог, обавио разговоре са обојицом штићеника, прибавио писмене изјаве васпитача и консултовао медицинску сестру поводом повреда које је констатовала. Закључак Интерног тима је да је дошло до физичког напада на штићеника од стране другог штићеника, као и његове вербалне расправе са васпитачицом, али не и да је дошло до физичког контакта васпитачице и штићеника.

Штићеници су наводили проблеме које имају у заједници, јер су неретко повезани за крађама, скитничењем, продајом наркотика и физичким конфликтима које имају са другом децом. У вези међусобних односа, наводе да често долази до несугласица и мањих проблема са онима која користе неки облик психијатријске терапије.

2.6. ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАДА ЗАВОДА

НПМ је уочио потенцијал ЗВДО Београд, чијим би коришћењем имали користи штићеници – корисници услуга социјалне заштите и малолетници на извршењу васпитне мере, али и систем социјалне заштите у целини.

Капацитети Центра су очигледно већи од његове тренутне искоришћености. Као што је већ наведено, тренутно је попуњено мање од половине смештајних капацитета.⁵⁸ Могуће је радити и формирати групе које ће имати **већи број штићеника** и које су у складу са капацитетима установе. Веће васпитне групе са штићеницима приближних карактеристика би омогућило и квалитетнији групни васпитни рад. Ово би свакако морало бити праћено и повећањем броја стручних радника и сарадника, као и другог особља.

У раду Центра има могућности за **проширење услуга социјалне заштите**, у складу са потребама социјалне заштите деце и омладине, које би требало искористити. Центар располаже са простором који је срећен и који се тренутно не користи, а чија је замишљена

⁵⁸ Видети поглавље 1.3. Подаци о Центру.

намена за смештај и третман пштићеника са вишеструким сметњама у понашању, емоционалном и социјалном развоју и функционисању, кроз програм интензивног третмана (ПИТ). Према речима руководства овај програм је раније спровођен у Центру. Све ово представља добар почетни капацитет за овакву врсту рада и треба је искористити. Центри за социјални рад се и даље редовно распитују у вези са овим програмом, што показује да у земљи постоји објективна потреба за оваквим третманом деце.

простор намењен за ПИТ

НПМ би желео да од Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална добије коментаре на налазе изнете у тексту изнад.